

Köyhyyden periytyvyys Suomessa vuosina 2005 ja 2010

Pro gradu -tutkielma

Kaisa Hakamäki

78145

joulukuu 2015

sosiaalityö

sosiaalitieteiden laitos

yhteiskuntatieteellinen tiedekunta

Turun yliopisto

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkistettu Turnitin OriginalityCheck –järjestelmällä.

HAKAMÄKI, KAISA: Köyhyyden periytyvyys Suomessa vuosina 2005 ja 2010
Pro gradu -tutkielma, 63 s.
sosiaalityö
joulukuu 2015

Köyhyys on moniulotteinen ja usein sukupolvelta toiselle periytyvä ilmiö. Se tarkoittaa tuloköyhyyttä laajempaa asiaa, puutetta hyvinvoinnissa ja eri pääomien lajeissa. Tutkielmassani tarkastelen köyhyyden periytymistä Suomessa. Tutkielmani teoreettinen osuus sisältää katsauksen köyhyyden eri ulottuvuuksiin ja miten eri tavoin köyhyyden periytyminen sukupolvelta toiselle ilmenee. Esittelen köyhyystutkimuksessa käytettyjä käsitteitä ja mittareita sekä syrjäytymistutkimuksen käsityksen köyhyydestä. Teoriapohjaan sisällytän myös hyvinvointi- ja luokkatutkimusten kentillä tuotettua tietoa köyhyyden periytyvästä luonteesta. Tutkielman empiriaosuudessa analysoin Turun yliopistossa kerättyjä konsensuaalista köyhyyttä ja hyvinvointieroja kartoittavia kyselyaineistoja (ns. KONSE) vuosilta 2005 ja 2010. Köyhyyden periytymisen yleisyyttä kartoitan selvittämällä miten vastaajat ovat verranneet omaa nykyistä toimeentuloaan ja sosiaaliluokkaansa lapsuudenperheensä tilanteeseen. Tarkastelen köyhyyttä sekä tulotason että konsensuaalisen köyhyyden ja puutteen avulla, ristiintaulukoin ja logistisella regressioanalyysillä.

Keskeisimpänä tutkimustuloksena esitän konsensuaalisen köyhyyden periytyvyyden vahvistuneen Suomessa vuodesta 2005 vuoteen 2010. Tutkimusajankohtina tuloköyhyyden kasvu pysähtyi ja konsensuaalinen köyhyys vähentyi, mutta pienentyneestä köyhien joukosta jo lähes puolet on ns. toisen polven köyhiä. Lapsuudenkodista peritty köyhyys pitää entistä tiukemmin otteessaan. Analyysieni mukaan riski köyhään aikuisuuteen on kasvanut tutkimusvuosien välillä, mikäli lapsuudenperheessä on koettu köyhyyttä. Hyvin toimeentuleva lapsuudenperhe suojaa köyhyydeltä aikuisuudessakin: entistä harvempi putoaa hyvästä lapsuusajan taloudellisesta tilanteesta köyhyyteen aikuisiässäkään. Toisen polven köyhät kokevat yhä useammin terveydentilansa muita huonommaksi ja he ovat muita heikommin koulutettuja.

Köyhyys tuo mukanaan hyvinvoinnin puutteita ja se aiheuttaa sosiaalisia jakoja sekä yhteiskunnallista eriarvoisuutta. Köyhyyden periytymiseen voi vaikuttaa sosiaalipoliittisilla päätöksillä. Panostaminen universaaleihin palveluihin ja ennaltaehkäiseviin toimiin auttaa köyhyyden kierteen katkaisussa. Sosiaalityöllä voi vaikuttaa huono-osaisuuden periytymiseen yksilö-, lähiyhteisö- kuin laajemmalla tasolla esimerkiksi köyhien tarjoaman ns. toisen tiedon esiintuomisen avulla. Köyhyyteen puuttamalla voidaan vaikuttaa mahdollisuuksien tasa-arvon parempaan toteutumiseen yhteiskunnan tasolla.

Asiasanat: köyhyys, konsensuaalinen köyhyys, köyhyyden periytyminen, köyhyyden ylisukupolvisuus

Sisällys

1. JOHDANTO	1
2. KÖYHYHDEN ULOTTUVUUDET	4
2.1 Köyhyden käsitteet ja mittarit	4
2.2 Yhteiskunnallinen syrjäytyminen	6
2.3 Hyvinvoinnin puutteet	9
2.4 Heikot pääomat.....	12
2.5 Yhteiskunnallinen eriarvoisuus ja sosiaaliset jaot.....	14
3. KÖYHYHDEN YLISUKUPOLVINEN PERIITYVYYS.....	19
3.1 Perheiden polarisoituminen.....	19
3.2 Periytyvät hyvinvoinnin puutteet	20
3.3 Koulutustason periytyminen.....	22
3.4 Perityt pääomat ja sosiaalinen perimä	24
3.5 Sosiaalinen liikkuvuus.....	26
4. TUTKIMUSTEHTÄVÄ.....	28
4.1 Tutkimusasetelma ja -kysymykset	28
4.2 Tutkimusaineisto ja muuttajat	29
4.3 Tutkimusmenetelmät	33
4.4 Validiteetti ja reliabiliteetti.....	34
5. MUUTOS KÖYHYHDEN PERIITYMISESSÄ VUOSINA 2005 JA 2010.....	37
5.1 Tulo- ja konsensuaalisen köyhyden yleinen muutos	37
5.2 Köyhyden periytyvän vahvistuminen	40
5.3 Sosiaaliluokan pysyvyys	43
5.4 Toisen polven köyhien profiili	44
6. YHTEENVETO JA POHDINTA	49
KIRJALLISUUS	54
MUUT LÄHTEET	62

1. JOHDANTO

Köyhyys kaventaa yksilön mahdollisuuksia rakentaa elämäänsä ja sillä on taipumus periytyä sukupolvelta toiselle (ks. Airio & Niemelä 2002, 2009). Köyhästä perheestä on hankalampi ponnistaa hyvään elämään kuin hyvin toimeentulevasta perheestä. Tämä vaikeuttaa tasa-arvoisten mahdollisuuksien toteutumisen myöhemmässäkin elämässä.

1990-luvun alun taloudellinen lama on jättänyt jälkensä suomalaiseen yhteiskuntaan. Silloin köyhyys ja tuloerot alkoivat kasvaa, vaikkakin Suomi on kansainvälisesti vertailun edelleen suhteellisten pienten tuloerojen maa (SVT 2012b). Tämän tutkielman tutkimusajankohtina, vuosina 2005 ja 2010, Suomessa oli pienituloisia henkilöitä noin 700 000, eli noin 12–13 prosenttia väestöstä. (SVT 2005; 2010a.) Köyhien osuus väestöstä on vakiintunut 2000-luvulla, se on pysytellyt yli 12 prosentissa vuodesta 2005 lähtien (SVT 2013b). Lama jätti jälkensä myös köyhyiden laatuun. Ennen lamaa köyhiksi paikantuivat pienviljelijät, siitä eteenpäin palkansaajaväestö. Nykyään muita ryhmiä yleisemmin nuoret aikuiset ovat pienituloisimpia ja heidän köyhyytensä on muita syvempää (SVT 2013b). Laman aikana köyhyys oli enimmäkseen tilapäistä, sen jälkeen köyhyys on näyttäytynyt laajempaan. Laman myötä väestö alkoi jakaantua ja köyhyys syventyä. (Kangas & Ritakallio 2003, 37, 42–43.) Yhteiskunnalliset jaot ovat kasvaneet ja köyhydestä on tullut yhä vahvemmin periytyvä ilmiö.

Köyhyys ei ole vain pienituloisuutta, vaan se on paljon moniulotteisempi ilmiö (Kangas & Ritakallio 1996a). Köyhyys tuo mukanaan riskin syrjäytyä yhteiskunnasta. Se myös heikentää yksilön hyvinvointia ja käytettävissä olevia pääomia sekä vaikuttaa koulutustasoon ja työllistymiseen. Vanhempien köyhyys vaikuttaa lasten elämään ns. lapsiperheköyhyytensä (Forssén 2012). Pitkäaikainen lapsuudessa koettu köyhyys horjuttaa lapsen kehitystä perustavalla tavalla, esimerkiksi kognitiiviseen kehitykseen ja mielen-terveyden kehittymiseen, joiden jäljet johtavat aikuisikään asti. Lapsiperheköyhyys on Suomessa kasvamassa huolestuttavaa vauhtia ja materiaalista puutetta kokevista perheistä suurin osa on lapsiperheitä. Erityisen heikosti menee yksinhuoltajatalouksilla, joista peräti joka neljäs voidaan laskea köyhäksi. (Jäntti 2010, 68.) Lapsiperheköyhyys-

dessä on kyse myös epätasa-arvon periytymisestä (Airio & Niemelä 2009). Köyhyys on ylisukupolvinen ilmiö: se periytyy herkästi vanhemmilta lapsille näiden aikuisikänsä asti.

Poliittisilla kentillä köyhyyttä pidetään yhä keskeisempänä asiana. Niin Euroopan unionin kuin Suomen tasolla on ollut useita poliittisia ohjelmia ja -hankkeita köyhyyden vähentämiseksi. Suomessa köyhyys nousi temaksi Paavo Lipposen toisen hallituksen ohjelmaan vuonna 1999. Köyhyyden periytymiseen puuttuminen asetettiin ensimmäisen kerran tavoitteeksi Matti Vanhasen hallitusohjelmaan vuonna 2003. Köyhyyspolitiikaksi suomalaisen politiikan voidaan katsoa muuttuneen vuonna 2007, jolloin hallitusohjelmassa puhuttiin ensi kertaa palveluiden ja tukien kohdentamisesta niitä tarvitseville universaaliuden sijaan. (Kuivalainen ym. 2005, 71–72; Kuivalainen & Niemelä 2010, 269–270.) Euroopan unionin tasolla ensimmäinen maininta köyhyydestä on vuoden 2000 Lissabonin huippukokouksen ohjelmassa. Sittemmin jokainen uusi perussopimus on lisännyt köyhyyspolitiikan painoarvoa. Keinot näiden ongelmien ehkäisemiseksi ovat työn ensisijaisuuden korostaminen, panostaminen syrjäytymistä ja köyhyyttä ehkäiseviin toimiin, tuen kohdentaminen heikoimmassa asemassa oleville sekä eri toimijoiden yhteistyön edistäminen syrjäytymisen ja köyhyyden ehkäisemisessä. (Kainu & Niemelä 2014, 12; Kuivalainen ym. 2005, 69; Saari 2005a, 22.) 2000-luvun ensimmäisenä vuosikymmenenä koettu taloudellinen nousukausi ei riittänyt köyhien tilanteen parantamiseksi, yhteiskunnassa on edelleenkin tarvetta keskittyä köyhyyden poistamiseen. Niinpä vuosi 2010 nimettiin Euroopan Unionissa köyhyyden ja sosiaalisen syrjäytymisen vastaiseksi teemavuodeksi, Suomessa vuoden pääteemana oli osallisuuden ja yhteenkuuluvuuden lisääminen (Lehtelä 2010, 264). Tavoite jäi toteutumatta uuden taloudellisen laman aiheuttamissa kriisitunnelmissa (Palola 2010, 267).

Pelkät taloudelliset seikat eivät selitä sitä, ettei köyhyyttä ole onnistuttu poistamaan. Se johtuu myös siitä, että köyhyys on muuttanut muotoaan, paikkaansa ja kohdentumista yhteiskunnassa (Saari 2005a, 13). Köyhiä on nykyään paljon palkansaajaväestössä, työllisissä ja työttömissä. Kaikkein heikoiten menee pitkäaikaistyöttömillä. On myös tapahtunut ideologinen muutos. Hyvinvointivaltion kultakaudella korostettiin sosiaalista oikeutta työhön ja toimeentuloon. Sittemmin on alettu painottaa yksilön oikeuksia ja velvollisuuksia. Köyhyyden ja sosiaalisen syrjäytymisen ehkäisyssäkin on siirrytty toimeentulon turvaamisesta kannustamisen ja aktivoinnin korostamiseen. Aktivointiohjel-

mien taustalla on huoli yhteiskunnalle koituvien kustannusten kohoamisesta ja tukien negatiivisesta kannustamisesta ja passivoivuudesta. (Kuivalainen ym. 2005, 107.) Yksilöiden velvoittaminen ja kannustaminen eivät kuitenkaan aina riitä. Pitkäaikaistyöttömyyttä aiheuttaa myös työmarkkinoiden rakenteiden muuttumisesta. Jo 1990-luvun lama jätti osan työväestöstä pysyvästi työelämän ulkopuolelle, eivätkä yhteiskunnan suoja-verkot ole suojanneet heitä köyhyydeltä.

Köyhyyttä on tutkittu pitkään ja paljon, mutta aihe on edelleen tärkeä. Käsittelen pro gradu -tutkielmassani köyhyyden periytymistä Turun yliopiston sosiaalitieteiden laitoksella kerätyllä ns. KONSE-aineistolla, jolla kartoitetaan suomalaisten hyvinvointia ja taloudellista huono-osaisuutta. Tarkastelen pääasiallisesti konsensuaalista köyhyyttä, joka perustuu kansalaisten käsityksille hyvän elämän välttämättömyyksistä. Selvitän tilastollisin menetelmin, verraten vuosien 2005 ja 2010 tietoja, onko köyhyyden periytyvyys vahvistunut vai heikentynyt. Selvitän myös, onko tapahtunut liikkuvuutta vastaajien lapsuudenkodin ja oman, aikuisiän perheen toimeentulon välillä. Lisäksi kartoitan luokka-aseman muutosta vastaajien nykytilanteen ja lapsuudenperheen välillä.

Teoreettisessa osuudessa tuon esille köyhyyden ulottuvuuksia, avaten köyhyydetutkimuksen eri käsitteitä ja mittareita, käsitellen köyhyyden liitosta yhteiskunnalliseen syrjäytymiseen, hyvinvoinnin puutteisiin sekä heikkoon taloudelliseen, inhimilliseen, kulttuuriseen ja sosiaaliseen pääomaan. Tuon tutkielmani teoriaosuudessa esiin myös sen, miten köyhyys aiheuttaa yhteiskunnallista eriarvoisuutta ja miten se liittyy sosiaaliluokkiin. Käsittelen teoriaosuuden toisessa osassa köyhyyden periytyvyyden ilmiöitä, miten se näkyy perheiden polarisoitumisena ja periytyvinä hyvinvoinnin puutteina. Esittelen myös, miten sekä koulutustaso että erilaiset pääoman muodot periytyvät lapsuudenperheessä. Sosiaalisen liikkuvuuden käsitteen avulla esittelen mahdollisuuksien tasa-arvon toteutumista.

2. KÖYHYHDEN ULOTTUVUUDET

2.1 Köyhyyden käsitteet ja mittarit

Köyhyydestä kerrotaan monin eri käsittein, mikä kertoo ilmiön moniulotteisuudesta ja poliittisuudesta. Köyhyys määrittyy aina kussakin ajassa ja ympäröivässä yhteiskunnassa omalla tavallaan. Aiemmin köyhyydellä tarkoitettiin useimmiten absoluuttista köyhyyttä, joka merkitsee konkreettista puutetta ruoasta, juomasta, asunnosta ym. Tällainen köyhyys on uhka yksilön fyysiselle olemassaololle. Nykyään köyhyydellä tarkoitetaan ensisijaisesti suhteellista köyhyyttä. Sillä tarkoitetaan sellaista taloudellisten resurssien puutteesta johtuvaa tarpeiden tyydyttymättömyyttä, joka estää ihmistä elämästä yhteiskunnan tavanomaisten elintapojen mukaisesti, kehittymästä itsenäiseksi ja täysivaltaiseksi toimijaksi omassa yhteiskunnassaan, sen laatuvaatimusten mukaisesti. (Halleröd 1995, 115; Kangas & Ritakallio 1996b, 11; Townsend 1979, 46, 52.) Euroopan komissio määritteli vuonna 1984 köyhyyden viittaavan niihin henkilöihin, perheisiin ja ihmisryhmiin, joiden materiaaliset, kulttuuriset ja sosiaaliset resurssit ovat niin rajoitetut, että ne estävät heitä osallistumasta siihen elämäntapaan, jota heidän kotimaassaan pidetään hyväksyttävänä. Nykyään EU, OECD ja YK laajentavat köyhyyden koskemaan kulutusta, jonka nähdään olevan keskeisessä roolissa sosiaalisten suhteiden, luokkien ja muiden statusryhmien muodostumisessa. (Kangas & Ritakallio 2003, 9–10.) Köyhyydestä puhutaan myös pienituloisuuden käsitteellä (SVT 2012).

Köyhyyden moniulotteisuudesta johtuen, sen mittaamiseen ei ole yhtä yleisesti hyväksyttyä ja kiistatonta mittaria (Kangas & Ritakallio 1996b; Moisio 2006, 639). Tuloköyhyys mittaa tuloa, joka kotitaloudelle jää käytettäväksi kulutukseen verojen vähenyksen ja tulonsiirtojen lisäyksen jälkeen. Kulutusta pidetään eräänä kaikkein keskeisimpänä yhteiskunnallisena toimintana ja yksilöiden identiteetin muodostajana (Kangas & Ritakallio 2005, 18). Tutkimusmaailmassa käytetty konsensuaalisen köyhyyden käsite tarkoittaa subjektiivisista kokemuksista muodostettua, yhteisesti hyväksyttyä tietoa ihmisten välttämättömiksi katsomista kulutushyödykkeistä. Tällöin köyhyyden kriteerit perustuvat kansalaisten käsityksille hyvän elämän välttämättömyyksistä. (Kangas & Ritakallio 1996a, 5.) Konsensuaalinen deprivatio eli kasautuva puute mittaa vastentahvaisia puutteita kulutushyödykkeiden omistamisessa ja elinoloissa (Halleröd 1995, 116; Kangas & Ritakallio 2003, 15; Mack & Lansley 1985, 57).

Köyhyyden mittaamisen apuna käytetään köyhyysrajoja. Subjektiiiviselle köyhyydelle on asetettu konsensuaalisia köyhyysrajoja (Halleröd & Larsson 2007). Yhteiskunnan tasolla köyhyyttä määritellään objektiivisilla köyhyysrajoilla. Raja määritellään suhteessa väestön keskimääräisiin tuloihin. Rajanveto vaihtelee ja siitä kiistellään. Useimmin käytetyt köyhyysrajat ovat 50 ja 60 prosenttia mediaanituloista eli yksilöä pidetään köyhänä kun hänen tulonsa jäävät alle 50 tai 60 prosenttiin väestön mediaanitulosta. OECD:n tilastoissa käytetään 50 prosentin rajaa, EU:n suhteellinen köyhyysriskiraja on 60 prosenttia mediaanitulosta. Suomessa ei ole käytössä virallista köyhyysrajaa (Kangas & Ritakallio 1996b, 11, 17; Moisio 2006, 639–640; SVT 2012: THL 2015.)

Köyhyyttä on tutkittu ja tutkitaan edelleen monesta eri suunnasta, eri menetelmin ja mittarein. Suomessa köyhyys nousi suosituksi tutkimuskohteeksi pitkän hiljaiselon jälkeen 1980-luvun lopulla Raija Sailaksen sosiaalihalitukselle tekemän tutkimuksen tulosten myötä. Tutkimus osoitti Suomessa olevan puoli miljoonaa köyhää. Tulos oli yllätys yleisesti hyvinvoivalle maalle, köyhyyden oli ajateltu jääneen jo menneisyyteen. (Kangas & Ritakallio 1996a, 3.) 1990-luvun taloudellinen lama lisäsi köyhyyttä. Laman jättämiä jälkiä suomalaisten hyvinvointiin ovat tutkineet erityisesti Olli Kangas ja Veli-Matti Ritakallio (1996, 2003, 2005). Heidän analyysinsä ovat olleet 1990-luvulta lähtien keskeisiä ja vaikutusvaltaisia yhteiskuntapolitiikan ja köyhyystutkimuksen kentällä (Heikkilä 2000, 172).

Eri tutkimustavoista johtuen, köyhiksi paikantuvat tutkimuksissa eri väestöryhmät, joista kaikista saatetaan puhua samalla käsitteellä köyhät. Yleisimmin köyhyyttä tutkitaan epäsuorasti resurssinäkökulmasta (esim. tuloköyhyys) tai suoraan elinolojen kautta (esim. kulutustutkimus) (Heikkilä 2000, 171; Kangas & Ritakallio 1996b, 11, Moisio 2006, 639). Pelkkä tuloköyhyyden tutkimus on kohdannut kritiikkiä, se ei yksinään kerro riittävän todenmukaisesti köyhien tilanteesta (Halleröd & Larsson 2007, 24). Tästä syystä köyhyystutkimuksessa on rakennettu moniulotteisia mittareita, jotta köyhyyden ja sosiaalisen syrjäytymisen eri ulottuvuudet saataisiin mitatuksi. Usein käytetään rinnakkaisia mittareita, jotta ilmiön moniulotteisuus tulee paremmin esille. Yksilö voi esimerkiksi olla huono-osainen kulutusmittarilla, muttei tulomittarilla mitattuna. Konsensuaalisen köyhyyden tutkimus pyrkii määrittämään kulutuksen kautta rajoja köyhyydel-

le yhdistäen väestön näkemyksiä asiantuntijan mielipiteeseen. (Halleröd 1995, 116; Kangas & Ritakallio 2005, 51; Mack & Lansley 1985, 87; Townsend 1979, 54, 57.)

2.2 Yhteiskunnallinen syrjäytyminen

Köyhyys yhdistetään helposti vain yhteen hyvinvoinnin ulottuvuuteen, taloudelliseen tilanteeseen. Vuonna 1995 YK totesi köyhyyden ilmenevän useilla eri tavoilla: rahan puutteena, nälkänä, mielenterveysongelmina, peruspalveluiden ja koulutuksen puutteena sekä puutteellisena kykyä osallistua poliittiseen, kulttuurilliseen ja sosiaaliseen päätöksentekoon (Kangas & Ritakallio 2005, 31). Tällaista kyvyttömyyttä voidaan kuvata myös syrjäytymisen käsitteellä, joka sopii köyhyyden moniulotteisen luonteen kuvaamiseen. Syrjäytymisellä kuvataan prosessiluonteista ilmiötä, yksilön syrjäytymistä yhteiskunnan normaalisuudesta, työstä ja perheestä. Käsite on yhteydessä kansalaisuuden käsitteeseen: syrjäytyneiltä on evätty pääsy nykyajan yhteiskuntaan. Sosiaalista syrjäytymistä voidaan pitää äärimmäisen köyhyyden lopputuloksena. (Heikkilä 2000, 14 ja 179; Raunio 2006, 12, 35, 38.)

Suomalainen sosiologi Erik Allardt (1980, 37–38) on määritellyt syrjäytyneen olevan irrallaan yhteiskunnasta, kuin esine, jonka merkitys määritellään yksilön ulkopuolella. Jorma Sipilä, yksi suomalaisen syrjäytymiskeskustelun pioneereista, on määritellyt syrjäytymisen prosessiksi, jossa yksilön ja yhteiskunnan väliset sidokset löystyvät (Sipilä 1985, 73). Sidokset löystyvät monella rintamalla: yhteiskunnallisen aseman, elintason tai vallan suhteen sekä vallitsevasta kulttuurista (Kainulainen 2002, 270). Kyösti Raunio (2006, 29) on määritellyt syrjäytyneiksi ne, joilla on vähintään kaksi seuraavista ongelmista: taloudellisia ongelmia, huono asumistaso, työttömyyttä, terveysongelmia, sosiaalista eristäytymistä, väkivallan tai sen uhan kokemista. Taloudellinen syrjäytyminen on mukana kaikissa syrjäytymisriskeissä, vaikkakaan köyhyys ei välttämättä ole syrjäytymisen syy, ennemminkin sen seuraus. Köyhyys on perustava tekijä kaikenlaiselle syrjäytymiselle. (Emt., 134–135.) Syrjäytyneet ovat usein työttömiä, elävät taloudellisessa epävarmuudessa ja kokevat kasautuvaa puutetta. Lisäksi heillä on usein ongelmia fyysisen ja psyykkisen terveyden kanssa (Halleröd & Larsson 2007, 15).

Köyhyystutkimuksessa lähinnä etsitään kuka on köyhä, kuka on köyhyyden olotilassa, syrjäytymistutkimuksessa tutkitaan minkälaisen prosessin seurauksena eli miten yksilö

syrjäytyy. Syrjäytymisestä puhutaan myös köyhyystutkimuksissa. Esimerkiksi konsensuaalisen köyhyyden tutkimuksissa köyhyydeksi määrittyy taloudellisten resurssien puutteesta johtuvan syrjäytymisen kasaantuminen (Halleröd & Larsson 2007, 16; Kangas & Ritakallio 2005, 49). Kehys (taulukko 1), jonka Raunio (2006, 25) on luonut Vleminckx'n ja Berghmanin työn pohjalta, näyttää miten köyhyys on köyhtymisprosessin lopputulos, huono-osaisuus syrjäytymisen lopputulos. Syrjäytyminen on moniulotteiseen huono-osaisuuteen johtava prosessi. Raunion esittämän tulkinnan mukaan syrjäytymisen käsitteen käyttöön on siirrytty, jotta hyvinvoinnin ongelmien moniulotteinen ja dynaaminen olemus, ajallinen ja paikallinen kasautuminen saadaan paremmin esille (emt., 26).

Taulukko 1. Köyhyyden ja syrjäytymisen käsitteellinen kehys

	Dynaaminen prosessi	Staattinen lopputulos
Yksiulotteinen	Köyhtyminen	Köyhyys
Moniulotteinen	Syrjäytyminen	Huono-osaisuus

Lähde: Raunio 2006, 25

Raunion taulukon perusteella köyhyydellä voidaan ajatella tarkoitettavan tuloköyhyyttä, puutetta rahasta. Köyhyystutkimuksissa köyhyyttä tarkastellaan tuloköyhyyttä laajemmin ja moniulotteisemmin, jolloin köyhyystutkimus onkin itseasiassa huono-osaisuuden tutkimista. Syrjäytyminen ja köyhyys ovat läheiset käsitteet ja köyhyystutkimuksen voi ajatella olevan myös syrjäytymisen tutkimusta, vaikkei se sellaiseksi itseään kutsuisikaan (Heikkilä 2000, 170). Köyhyydessä ja syrjäytymisessä on kyse saman asian kahdesta eri tutkimustavasta, jotka perustuvat eri käsityksiin yhteiskunnasta. Köyhyyden käsite juontaa anglosaksisesta yhteiskunnallisesta ja sosiaalitieteellisestä traditiosta. Sosiaalinen syrjäytyminen puolestaan perustuu ranskalaiseen traditioon ja näkemykseen yhteiskunnasta joukkona yhteisöjä, joita sitoo yhteen laajempaan moraaliseen järjestykseen perustuvat, yhteisesti hyväksytyt oikeudet ja velvollisuudet. Sosiaalinen syrjäytyminen merkitsee irrottautumista tästä moraalista järjestyksestä. (Heikkilä 2000, 168.)

Syrjäytymisen käsite tuli Suomeen ruotsalaisesta työttömyystutkimuksesta (Heikkilä 2000, 167). Suomenkielisessä käsitteessä on kuultavissa yksilön toimijuus, yksilö syr-

jäytyy yhteiskunnasta. Ruotsiksi käsite antaa ilmiöstä toisen kuvan: sana ”utslagning” tarkoittaa ulkopuolelle jättämistä (Harjula 2012, 44). Ruotsinkielinen käsite vastuuttaa enemmän yhteiskuntaa: yksilö jätetään syrjään.

Tuula Helne (2002, 21) on tutkinut syrjäytymistä marginalisaation ja ulossulkemisen käsitteiden kautta. Hän kuvaa syrjäytymistä marginalisaatioksi, yksilön jättäytymiseksi valtavirran ulkopuolelle, vaikka suomalaisessa keskustelussa syrjäytyminen mielletään useimmin ulossulkemiseksi eli eksklusioksi. Kummassakin merkityksessään syrjäytymisen ilmiö syntyy suhteessa muihin ihmisiin: ongelmaa ei voida pitää vain poikkeavan yksilön tai ryhmän ominaisuutena. Se tapa olla, josta poikkeavan voidaan katsoa olevan syrjäytynyt tai syrjäytetty, määrittyy yhteiskunnallisesti. Normaalin raja ja tila vaihtelee yhteiskunnittain. (emt. 22, 25.) Kyösti Raunio (2006) määrittelee syrjäyttämisen kahteen lajiin: poistoon ja torjuntaan. Poisto on persoonatonta syrjäyttämistä, kasvotonta vallankäyttöä, ilman tarkoituksellista ajatusta. Se perustuu makrotason prosesseihin, kuten markkinatalouden lainalaisuuksiin sekä tehtyihin että tekemättä jääneisiin taloudellisiin ja poliittisiin päätöksiin. Torjunta on avointa vallankäyttöä: joku sulkee jonkun pois sosiaalisesta yhteydestä. Vaikka torjunta ilmenee yksilöiden tekoina, on sekin perusluonteeltaan yhteiskunnallista ja kulttuurista. Torjunta vaatii yhteiskunnassa määritettyjä ”toisia”, joita syrjitään. (emt., 62–63, 68.) Esimerkiksi tietyn ammattiryhmän edustajat poistetaan työmarkkinoilta kustannustehokkuuden nimissä tai globalisaation vuoksi. Torjuntaa työmarkkinoilla voi kohdata esimerkiksi huonosti suomea puhuva maahanmuuttaja.

Köyhyyttä ja syrjäytymistä voi verrata ajallisesti, ajatella niiden liittyvän yhteiskuntien kehityksen eri vaiheisiin. Vielä 1900-luvun alussa köyhyys oli normaalia, köyhät olivat osa yhteiskuntaa. Aiemmin ulosjättämistä on ollut yhteiskunnassamme vahvemmin. Esimerkiksi köyhäinhoidon piirissä olleet eivät saaneet äänestää ennen 1940-lukua, osa heistä rajattiin senkin jälkeen poliittisen kansalaisuuden ulkopuolelle. Sosiaaliavun ja äänioikeuden kytkös poistettiin laitoshoidossa olevienkin osalta lainsäädännöstä vasta vuonna 1970. (Harjula 2012, 44.) Hyvinvointivaltiossa syrjäytyneet pyritään integroidaan osaksi yhteiskuntaa. Aina se ei onnistu, ja sosiaalisesti syrjäytyneet edistävät yhteiskunnan jakaantumista ja sirpaloitumista. Nykyisin sosiaalisesti syrjäytyneet saattavat muodostaa ”huono-osaisuuden alakulttuureja”. Heitä saatetaan pitää jopa uhkana yh-

teiskunnan sosiaaliselle järjestykselle ja silti heidät helposti stigmatisoidaan. (Heikkilä 2000, 169.)

Vaikka yhteiskunta on kehittynyt monella tavalla, kehitys ei ole poistanut syrjäytymisen ilmiötä. Tämä johtuu syrjäytymisen rajanvedon muutoksista ja uusien rajojen luomisesta. Postmodernin yhteiskunnan arvot ovat suhteellisia, mikä on vaikeuttanut normaalin ja siitä poikkeavan määrittelyä. Edelleen rajanvetoa tapahtuu syrjäytyneiden ja valtaväestössä olevien välillä, vaikka se onkin aiempaa hankalampaa. (Helne 2002, 27–28, 33.)

2.3 Hyvinvoinnin puutteet

Syrjäytyminen ja köyhyys lähestyvät huono-osaisuuden käsitteitä: syrjäytyminen on huono-osaisuuden ajallista kehittymistä (taulukko 1). Huono-osaisuudella tarkoitetaan puutteita hyvinvoinnissa (Kainulainen 2006, 375). Hyvinvointi määrittyy yksilöille eri tavoin: joillekin se on jatkuvaa aineellisen hyvinvoinnin kasvua, toisille sen oikeudenmukaista jakautumista, kolmansille terveyden edistymistä, neljänsille kulttuurielämyksiä, viidensille kestäväää kehitystä ja kuudensille henkilökohtaista hemmottelua (Simpura & Uusitalo 2011, 133). Vaikka puhe hyvinvoinnista on viihteellistynyt, se on käsitteenä oleellinen köyhyyskeskustelussakin; köyhyys tuo mukanaan hyvinvoinnin vajeita. Nykyään syrjäytymisen ja huono-osaisuuden ajatellaan kuvaavan laajemmin hyvinvoinnin ulottuvuuksia kuin mitä köyhyyden käsitteellä pystytään kuvaamaan, vaikkakaan käsitteillä ei ole paljonkaan eroa ja ne ovat yhteydessä toisiinsa. Huono-osaisuus on sekä sosioekonomisesti rakentunut että koettuun suhteelliseen asemaan eli arvostukseen perustuvaa. Se voidaan nähdä myös yhteiskunnassa vallalla olevaan elämäntapaan ja -tyyliin liittyvänä eriytymisenä, joka sekin linkittyy nykyiseen köyhyyden määritelmään. (Niemelä & Saari 2013, 10–11.)

Pohjoismaisesta hyvinvointitutkimust edustava Sten Johansson (2001, 4) määrittää hyvinvointiin tarvittavat resurssit rahaksi, omaisuudeksi, tiedoksi, psyykkiseksi ja fyysiseksi energiaksi, sosiaalisiksi suhteiksi, turvallisuudeksi ym. tekijöiksi, joiden avulla yksilö voi hallita ja ohjata elinolosuhteitaan. Yhdysvaltalaiset Len Doyal ja Ian Gough (1991, 50) korostavat sosiaalisuuden merkitystä yksilön hyvinvoinnille ja he pitävät köyhyyden ja syrjäytymisen välttämiseksi tärkeänä kykyä yhteiskunnalliseen osallistu-

miseen – ja mahdollisesti sen arvojen haastamiseen. Hyvinvoiva ihminen on paitsi kyöksissä yhteiskuntaan, myös itsenäinen ja tavoitteellinen toimija. (emt., 53, 211.)

Huono-osaisuuteen päätymiseen ovat yhteydessä heikko tai epävarma työmarkkina-asema, alhainen tulo- ja koulutustaso, nuori ikä ja heikko terveydentila. Kotitaustalla on vaikutusta aikuisiän huono-osaisuuteen. Miehillä on korkeampi riski päätyä huono-osaisiksi. Myös yksin jääminen lisää huono-osaisuuden riskiä. (Kainulainen 2006, 373, 380.) Näiden tekijöiden vaikutus subjektiiviseen eli koettuun huono-osaisuuteen on vahva, koska esimerkiksi työ on tärkeää muutenkin kuin tulonlähteenä. Se on vahva yksilön itsetunnon ja identiteetin rakentaja. Myös perheen tarjoamat tunnesuhteet ovat tärkeämpiä kuin sen tarjoama vakaa materiaallinen turva. (Dean & Taylor-Gooby 2002, 88.)

Terveys on perustava voimavara sille, että hyvinvoinnin muut osatekijät ja hyvä elämä voivat toteutua (Allardt 1980, 22). Hyvin yleistä on, että hyvinvoinnin puutteita aiheutuu terveysongelmista. Köyhyydellä ja terveysongelmilla on aiemmissa tutkimuksissa todettu olevan yhteys, molempiin suuntiin (Halleröd & Larsson 2007, 24; Rahkonen & Lahelma 2002, 283; Wilkinson 2005, 124). Työttömyyden pitkittyminenkin voi johtua esimerkiksi huonosta terveydestä ja heikosta koulutustaustasta, jolloin nämä tekijät toimivat syrjäyttämisperusteina: yksilöt syrjäytetään työelämästä näiden tekijöiden suhteen (Raunio 2006, 137).

Yksilön resurssien puute vaikeuttaa hyvinvoinnin hoitamista ja ylläpitoa, mikä aiheuttaa terveysongelmia, mitkä taas saattavat heikentää yksilön mahdollisuuksia hankkia työtä ja hyvä tulotaso. Terveysongelmat saattavat olla syynä jopa työvoiman ulkopuolelle jäämiselle ja ne aiheuttavat työkyvyttömyyttä. Toisaalta työttömäksi jääminen saattaa aiheuttaa terveysongelmia, työttömyyden on todettu aiemmissa tutkimuksissa olevan yksi terveyden heikentymisen aiheuttaja. Vaikutuksen on todettu olevan heikompi silloin, kun työttömyys on yleistä, esimerkiksi 1990-luvun laman aikana. (Rahkonen & Lahelma 2002, 284–285, 296.) Aikana, jolloin työttömiä on paljon, työttömyys on hyväksytympää. Korkeamman työllisyyden aikana työttömyyttä pidetään helpommin yksilön omana syynä, mikä aiheuttaa stressiä.

Köyhyys vaikuttaa vahvasti terveystietoisuuteen, kuten esimerkiksi ravitsemustottumuksiin ja tupakointiin, joka on yleisempää köyhien parissa (Rahkonen & Lahelma 2009, 296). Köyhimmät joutuvat tinkimään lääkehankinnoista ja viivyttelevät lääkäriin menoa kustannusten pelossa (Harjula 2012, 45). Köyhyyden on todettu aiheuttavan ongelmia myös mielenterveydelle. Stressioireiden, kuten kireyden tunteen, masentuneisuuden ja huolista johtuvan unettomuuden, on todettu olevan selkeässä yhteydessä köyhyyteen (Forssén 2012, 120). Väestötasolla köyhyys näkyy ennen aikaisena, eli alle 65-vuotiaiden kuolleisuutena, mikä on yleisesti käytetty mittari äärimmäistä syrjäytymistä ja yhteiskunnan eriarvoisuutta mitattaessa (Rahkonen & Lahelma 2002, 277).

Tuloköyhyys on selkeästi yksi hyvinvoinnin puutteita aiheuttava tekijä, muttei ainut eikä lyhytaikaisena kovin merkityksellinen. Köyhyys muuttuu vakavammaksi asiaksi vasta pitkittyessään. (Halleröd & Larsson 2007, 15, 24; Moisio 2008, 182.) Esimerkiksi kotitalouden tulojen ja elämään tyytyväisyyden välillä ei ole juurikaan yhteyttä (ks. Allardt 1980). Sen sijaan kasautuvassa puutteessa elävät, eli he, jotka eivät pysty elämään yhteiskunnassa yleisesti vallitsevan elämäntavan mukaisesti, kärsivät eniten hyvinvoinnin puutteista. Syrjäytyneet ovat usein työttömiä, elävät taloudellisessa epävarmuudessa, kokevat kasautuvaa puutetta ja lisäksi heillä on ongelmia fyysisen ja psyykkisen terveyden kanssa. (Halleröd & Larsson 2007, 15, 20.)

Huono-osaisuus seuraa usein samoja ihmisiä läpi elämän. Toisaalta yhden hetken huono-osaisuus ei välttämättä johda huonoon tulevaisuuteen, vaikkakin se nostaa huono-osaisuuden riskiä. (Kainulainen 2006, 378; 2008, 382.) On mahdollista, että kaikki objektiivisesti huono-osaiset eivät ole sitä subjektiivisesti ja kaikki subjektiivisesti huono-osaiset eivät ole sitä objektiivisesti. Esimerkiksi köyhiksi objektiivisesti määrittyvät pitkäaikaistyöttömät eivät aina tunnekaan olevansa huono-osaisia. Tällöin on tärkeää saada yhteenkuulumisen tunne muualta kuin työelämästä. Muiden perustarpeiden lisäksi yhteisöllisyys on tärkeää ihmisen hyvinvoinnille, yksilön tulee tunkea itsensä tarpeelliseksi ja osaksi jotakin. Aina huono-osaisuus ei näy tutkimuksissa. On todettu, että ihmiset usein aliarvottavat huono-osaisuuttaan eivätkä halua leimautua huono-osaisiksi, Suomessa vielä vähemmän kuin muissa EU-maissa. (Kainulainen & Saari 2013, 25, 28, 29–30; Raunio 2006, 39.)

2.4 Heikot pääomat

Yksilö saattaa kokea köyhyyttä, joka voi johtua puutteista niin yksilöllisissä kuin sosiaalisissa tekijöissä. Näitä puutteita voi tarkastella pääoman eri lajien avulla. Klassinen pääomateoria nojaa Karl Marxin ajatuksiin pääomista ja kahden luokan, kapitalistien ja työläisten, riistäviin suhteisiin. Vallassa oleva luokka investoi ja hallinnoi lisäarvoa tuottavia tuotannontekijöitä. (Lin 1999, 29.) Tämän päivän köyhyyttä tutkittaessa taloudellisella pääomalla tarkoitetaan yksilön hallussa olevia aineellisia resursseja, kuten rahaa ja omaisuutta.

Inhimillisellä pääomalla tarkoitetaan yksilökohtaista osaamista ja koulutusta, joilla voi kasvattaa niin yksilön kuin yhteiskunnankin fyysistä pääomaa. Yhdysvaltalainen ekonomisti Gary S. Becker (1964) nimesi ja todensi tutkimuksissaan yhteiskunnan inhimillistä pääomaa lisääviksi investoinneiksi koulutuksen, työharjoittelun, maahanmuuton kasvattamisen ja terveydenhuollon parantamisen. Hänen mukaansa fyysisen pääoman kasvu selittää vain osan tulotason kasvusta, teknologinen kehitys ja inhimillinen pääoma selittävät loput. Tuloeroja selittää enemmän koulutustaso kuin yksilölliset ominaisuudet. (Emt., 153–155.)

Kulttuurinen pääoma on ranskalaisen sosiologi Pierre Bourdieun mukaan sekä yksilön omistamiksi esineiksi että habitukseen sisäistyneitä taitoja ja valmiuksia. Se on myös kodin ominaisuus. (Bourdieu 1986, 243.) Kulttuurinen pääoma on aineettomia arvoja ja hyvän maun standardeja, joiden omaksuminen auttaa yhteiskunnassa pärjäämisessä. Lapsen mahdollisuus tutustua kirjallisuuteen ja taiteeseen, sekä taitoihin keskustella aineettomista asioista, kartuttaa kulttuurista pääomaa. Kulttuurinen pääoma institutionalisoituu tutkinnoissa ja oppiarvoissa. (Järvinen 2010, 234.)

Sosiaalisen pääoman käsite on uusin ja vielä vailla vakiintunutta määritelmää, vaikka filosofi ja historioitsija Alexis de Tocqueville puhui jo 1800-luvulla verkostojen, kulttuurin ja koulutuksen rakentavan yksilön sosiaalista pääomaa. Bourdieu otti käsitteen käyttöön 1970-luvulla eritellessään ihmisten sijoittumista ja kilpailua yhteiskunnan sosiaalisilla kentillä. Hänen mukaansa sosiaalista pääomaa ovat yksilön sosiaaliset verkostot, hänen paikkansa niissä ja se, miten hyvin hän pystyy verkostojaan hyödyntämään.

Sosiaalinen pääoma on yhdistelmä todellisia ja potentiaalisia resursseja eli verkostoja, joilla voi varmistaa materiaalista tai symbolista etua. (Bourdieu 1986, 248–249.) Yhdysvaltalainen sosiologi James S. Coleman (1988, 119) on jatkanut käsitteen määrittelyä lisäämällä Bourdieun määritelmään normit, ihmisten keskinäisen luottamuksen ja resurssien optimoinnin.

Köyhyyteen eri pääoman lajit liittyvät siten, että ne kaikki ovat muutettavissa taloudelliseksi hyödyksi. Esimerkiksi oikeiden henkilöiden tunteminen saattaa avata oven hyvään työpaikkaan ja hyvällä koulutuksella työllistyy heikkoa koulutusta paremmin. Pääomat kasautuvat rinta rinnan, toisiaan tukien. Pelkkä inhimillinen pääoma ei riitä taloudellisen menestyksen selittämiseen, siihen tarvitaan myös sosiaalista pääomaa (Kajanoja 2002, 163; Saaristo & Jokinen 2008, 178). Puute yhdessä pääoman lajissa johtaa melko todennäköisesti puutteeseen toisissakin pääoman lajeissa. Pääomien kokonaismäärä ja koostumus ratkaisevat yksilön pärjäämisen. (Kainulainen 2002, 270.) Sosiaalinen pääoma on yhteydessä myös elinikään ja terveyteen (Kajanoja 2002, 164).

Tanskalaisen sosiologin, Gøsta Esping-Andersenin (2009, 159) mukaan elämässä pärjääminen riippuu nykyään entistä enemmän yksilöiden inhimillisestä, kulttuurisesta ja sosiaalisesta pääomasta. Yksilöllä tulee olla kykyä saavuttaa erilaisia hyötyjä verkostojensa avulla. Kaikilla ei ole samankaltaisia kykyjä tähän. Kulttuurisen, inhimillisen ja sosiaalisen pääoman kehittyminen tapahtuu varhaislapsuudessa lasten, vanhempien ja yhteisöllisten investointien vuorovaikutuksessa (Coleman 1988, 110; Forssén 2012, 108). Yksilölliset kyvyt vaihtelevat ja sosiaalinen pääoma on laadultaan erilaista eri sosioekonomisissa luokissa. Varsinkin yhteiskunnallisissa murrostilanteissa heikko pääomien taso vaikeuttaa yksilön elämää. Esimerkiksi yhteiskunnan muuttuminen tietoyhteiskunnaksi, mikä edellyttää jatkuvaa uuden oppimista, on pudottanut heikosti koulutautuneet pois työelämästä. (Kajanoja 2002, 161.) Yksilötasolla köyhän, kouluttamattoman ja työkyvyttömän asema yhteiskunnassa on erityisen heikko taloudellisen matalasuhdanteen aikana (Kainulainen 2002, 270). Vahvat pääomat suojaavat yksilöä muutostilanteissa. Sosiaalista pääomaa vahvistamalla taloudellinen kasvu on mahdollista yhteiskunnankin tasolla. Yhteys toimii molempiin suuntiin. Yhteiskunnallisten jyrkkien jakojen on todettu liittyvän hitaaseen talouskasvuun, koska ne murentavat sosiaalista pääomaa: estävät erilaisuuksien rikastavan kohtaamisen. (Kajanoja 2002, 160, 174.)

2.5 Yhteiskunnallinen eriarvoisuus ja sosiaaliset jaot

Yksittäisen ihmisen hyvinvointiin vaikuttavat sekä yksilölliset että yksilöstä riippumattomat, rakenteelliset seikat. Hyvinvointivaltion pyrkimyksenä on turvata kansalaisilleen mahdollisimman hyvä elämä tarjoamalla tasa-arvoiset mahdollisuudet sen rakentamiseen (Esping-Andersen 2009, 112). On nähtävissä, että pohjoismainen hyvinvointivaltiomalli ei enää suojaa yksilöitä uusien riskien aiheuttamilta sosiaalisilta ongelmilta yhtä hyvin kuin aiempien sosiaalisten riskien osalta. Avio- ja avoerojen määrä on Suomessa lisääntynyt, taloudellinen eriarvoisuus on kasvanut ja työttömyys on korkealla tasolla (Forssén 2012, 108).

Tuloerojen ja köyhien osuuden kasvua ei aina pidetä ongelmallisena, jos koko väestön rikastuessa köyhien absoluuttinen asema paranee. Ajatuksen on esittänyt filosofi John Rawls (1991, 13) oikeudenmukaisuusteorian eroperiaatteessa: rikkaiden rikastuminen luo edellytyksiä myös köyhien rikastumiselle. Rawls kuitenkin varoitteli erojen liiallisen kasvun vaarantavan huono-osaisimman väestönosan aseman (emt.). Lisäksi markkinoiden on todettu palkitsevan hyvinkin pieniä tuottavuuseroja, usein voittaja vie kaiken (Saari 2009a, 191). Pelkkien tuloerojen tarkastelu ei kuitenkaan riitä yhteiskunnan eriarvoisuuden tarkasteluun, vaan tulee tarkastella mahdollisuuksien tasa-arvon toteutumista: onko kaikilla yhtäläiset taloudellisen ja sosiaalisen menestymisen mahdollisuudet. Toteutunut eriarvoisuus on hyväksyttävämpää, jos lähtökohdat ovat kaikille samat ja menestys johtuu yksilön omista ponnisteluista (Esping-Andersen 2009, 112; Jäntti 2002, 204).

Absoluuttisen köyhyyden väheneminen ei riitä yhteiskunnan ja yksilön elämän parantamiseen. Erilaisia yhteiskuntia vertaillen on saatu selville, että epätasa-arvoisessa yhteiskunnassa elävät ihmiset toimivat itsekkäämmin, epäsosiaalisemmin, ovat stressaantuneempia, väkivaltaisempia ja vähemmän terveitä kuin tasa-arvoisessa yhteiskunnassa elävät. Tasa-arvoisessa yhteiskunnassa ihmiset luottavat enemmän toisiinsa, heillä on enemmän sosiaalista pääomaa ja yhteiskunnassa on vähemmän henkirikoksia ja väkivaltaa. (Wilkinson 2005, 23, 33.) Terveystilan jakautuminen väestössä on keskeistä väestön hyvinvoinnin ja hyvinvointivaltion tuloksellisuuden arvioinnissa. Se on yksi keskeisistä mittareista yhteiskunnallisen eriarvoisuuden arvioinnissa sosiaaliluokan, tulojen

ja koulutuksen ohella (Rahkonen & Lahelma 2002, 273). Mitä epätasa-arvoisempi yhteiskunta, sitä suuremmat terveyserot, matalammat elinajanodotteet ja heikommat ovat ihmisten väliset sosiaaliset kytkökset (Wilkinson 2005, 101).

Sosiaalinen kerrostuminen eli stratifikaatio on haluttujen ja tavoiteltujen hyödykkeiden ja asemien epätasaista jakautumista yhteiskunnassa. Nämä tavoitellut hyödykkeet ja asemat tuottavat haltijalleen varallisuutta, valtaa ja statusta, joiden kautta ja avulla stratifikaatio ilmenee yhteiskunnallisena rakenteena. Huonompaan asemaan jääneet yleensä hyväksyvät sen tiettyyn pisteeseen saakka, ajatellen että kyvykkäimmät yksilöt hakeutuvat vaativampiin ja paremmin palkattuihin tehtäviin. Todellisuudessa varallisuus, valta ja status ovat liitoksissa eri tehtäviin liitettäviin palkkioihin ja ne, joilla niitä jo on, voivat vaikuttaa yhteisön palkkiomekanismeihin sekä turvata omat ja perheensä edut. Modernin teollisuusyhteiskunnan stratifikaatorakennetta kutsutaan luokkarakenteeksi. (Moisio 2009, 265–266.) Omistussuhteille perustuvaa luokkajakoa on pidetty yhteiskunnan keskeisimpänä jakona Karl Marxista ja Max Weberistä lähtien. Weber painotti koulutustason merkitystä jakojen tekijänä ja ylipäättään sitä, että kaikki tärkeät yhteiskunnalliset jaot eivät palaudu taloudellisiin suhteisiin. (Blom & Melin 2002, 44.)

Tulotason vertailu ei riitä luokkatutkijoiden mukaan huono-osaisuuden jakautumisen arviointiin. Luokka-asemia tarkastellen saa paremman kuvan yhteiskunnallisista jaoista. (Erola 2010a, 93.) Eriarvoisuuskeskustelussa sosiaaliluokka on keskeinen käsite. Sitä mitataan ammattiaseman, ammatin ja koulutuksen avulla. Luokkatutkimuksessa keskeistä on yksilön työmarkkina-aseman tarkastelu. Yleisesti käytetty Robert Eriksonin ja John H. Goldthorpen (1992, 36–39) kehittämä luokkaskaema jaottelee ihmiset työmarkkina-aseman mukaan 3–11 luokkaan tarkastelutavan tarkkuudesta riippuen. Tuoreimpien näkemysten mukaan luokka nähdään ”sateenvarjona” eli käsitteenä, jolla osoitetaan sosiaalisten ryhmien välisiä moninaisia eriarvoisuuden ulottuvuuksia. Viime vuosikymmenellä luokka-tutkimuksessa nousivat individualisoitumisen ja kumuloituvan huono-osaisuuden näkökulmat, jotka haastavat Eriksonin ja Goldthorpen skeeman. (Layte & Whelan 2002, 209–210.)

Keskustelua käydään myös ”luokan kuolemasta” eli käsitteen vanhanaikaisuudesta tai ainakin sen merkityksen vähentymisestä (Kangas & Ritakallio 2003, 43). Luokan käsit-

teen tilalle hyvinvointieroja selittämään pyrkivät uudet sosiaaliset jaot kuten kulutustavat, työmarkkina-asema, sukupuoli, ikä ja identiteetti (Rahkonen & Lahelma 2002, 274). Toisaalta tämän päivän sosiologisessa tutkimuksessa todetaan yhteiskunnallisen eriarvoisuuden lisääntymisen tarkoittavan samalla luokkaerojen kasvua (Erola 2010b, 241). Luokka-aseman on todettu vaikuttavan kulutukseen ja siten sen tarkastelu liittyy luokat smithiläis-townsendilaiseen suhteellisen köyhyyskonseptioon ja deprivatio-köyhyyden tutkimukseen (Kangas & Ritakallio 1996b, 11).

Tasa-arvoisina pidetyillä Pohjoismaillakin on sosioekonominen rakenne, joka vaikuttaa köyhyyteen ja sosiaaliseen syrjäytymiseen (Saari 2010, 146). Suomalainen köyhyys ja rikkaus ovat myös luokkailmiöitä, varsinkin huono-osaisuuden on aiemmissa tutkimuksissa todettu kytkeytyvän selvästi luokka-asemaan (Erola 2010a, 97; Kainulainen 2002, 270). Matala luokka-asema altistaa epävarmalle työmarkkina-asemalle, lisää köyhyysriskiä, heikentää mahdollisuuksia kouluttautua paremmin ja liittyy heikompaan terveydentilaan ja lyhempään elinajanodotteeseen, korkea luokka-asema vaikuttaa päinvastoin (Kainulainen 1998, 221; Rahkonen & Lahelma 2002, 275; Wilkinson 2005, 15). Sosiaaliluokan ja yksilön hyvinvoinnin välillä on kahdensuuntainen kytkös. On mahdollista, että huonon terveyden omaavat jäävät pelkän peruskoulutuksen varaan ja valikoituvat siitä syystä alempiin sosioekonomisiin asemiin. Toisaalta alemman sosiaaliluokan työt saattavat heikentää terveyttä, koska ne ovat usein fyysisesti kuluttavampia ja sairauksille altistavampia kuin korkeampien sosiaaliluokkien työt. (Rahkonen & Lahelma 2002, 285.)

Luokka-asemien merkitys yksilön hyvinvoinnille liittyy suhteellisuuteen. Yhtäältä on todettu, että heikko sosioekonominen elämämpiiri, joka sisältää köyhyyttä, aiheuttaa itsessään stressiä ja heikentää elämänhallintaa, jopa niin, että tilanne saattaa aiheuttaa mielenterveysongelmia (Törölä 2013, 82). Toisaalta vertailu muihin tuottaa yksilölle psykososiaalista räsitusta, mikä saattaa lopulta johtaa sairastumiseen. Suhteellinen kurjistuminen vaikuttaa myös yhteisön kiinteyteen ja mitä vähemmän yhteisössä on kiinteyttä, sitä huonompi on yhteisössä todettava terveydentila. (Wilkinson 2005, 14.) Vastakkaisiakin näkemyksiä on esitetty. Esimerkiksi uusmaterialistien näkemyksen mukaan absoluuttiset aineelliset olosuhteet ovat edelleen tärkeitä terveyseroja selittäviä tekijöitä. Elintavat ja terveyskäyttäytyminen selittävätkin merkittävän osan eri sosiaaliluokkien

sairastavuus- ja kuolleisuuseroista, mutta ne eivät selitä eroja kokonaisuudessaan. Sosioekonomisen aseman mukaiset terveydentilan erot ovat selvät ja ne pysyvät selkeinä sitkeästi. Viime vuosikymmeninä ei ole missään havaittu sosiaaliluokkien välisten terveyserojen kaventumista. (Rahkonen & Lahelma 2002, 276; 2009, 295.)

Tanskalaistutkijat Carsten Kronborg Bak ja Jørgen Elm Larsen (2015) ovat osoittaneet kolmen tekijän lähes aina lisäävän kurjan elämäntilanteen todennäköisyyttä. Nämä tekijät ovat heikot elinolosuhteet aikaisemmin elämässä, yksinhuoltajuus tai se, että yksilö on eläköitynyt varhain ja jäänyt aikuisiällä asumaan vanhempiensa luo. Useimmiten nämä yksilöt kuuluvat työväenluokan heikkotaitoisimpaan osaan. Tutkijat näkevät yhteyden yksilön elämänkaaren, epävarman sosiaalisen aseman ja luokkataustan välillä, silloin kun kyse on kouluttamattomista ja ammattitaidottomista yksilöistä (emt., 33). Taloudellisella, inhimillisellä, kulttuurillisella ja sosiaalisella pääomalla on todettu olevan selvä yhteys luokka-asemaan kaikkialla Euroopassa, Pohjoismaissa yhteys on muuta Eurooppaa heikompi (Kouvo 2010, 168–170, 180). Hyvinvointivaltio tasaa pääomien vaikutusta yksilön luokka-asemaan.

Kaikkein huono-osaisimpien, pitkäaikaisesti yhteiskunnan tuilla elävien, kuten pitkäaikaistyöttömien, sanotaan toisinaan muodostavan uuden sosiaaliluokan, ns. alaluokan. Tämän luokan olemassaolosta kuitenkin kiistellään: onko uusi luokka olemassa vain symbolisesti, muodostavatko he selkeästi oman sosioekonomisen luokkansa vai ovatko he työhön kykenemättömiä työväenluokan edustajia, aktiivisen yhteiskunnan ulkopuolelle suljettuja. (Dean & Taylor-Gooby 2002, 39–40, 45.) Toisaalta väitetään, että on virhe puhua luokasta, kun on kyse yksilön elämän riskitilanteesta (Kuure 2000, 212). Vaikka käsite ei kuvaakaan välttämättä ilmiötä oikein, on se kuitenkin olemassa. Käsitteellä voi koskettaa tärkeitä työhön, perheeseen ja kansalaisuuteen liittyviä aiheita. Sosioekonominen tausta muokkaa yksilön arvomaailmaa ja toimintamalleja, mitkä vaikuttavat yksilön vuorovaikutukseen yhteiskunnallisten instituutioiden kanssa. Näin sosioekonominen tausta voi vaikuttaa myös yksilöön kohdistuvan yhteiskunnallisen kontrollin määrään ja laatuun. (Törölä 2013, 82–83.)

Alaluokkakeskustelu liittyy alun perin yhdysvaltalaisen antropologin, Oscar Lewisin esittelemään köyhyyskulttuurin käsitteeseen. Käsitettä ns. oikeistolaisen näkemyksen

mukaan tulkiten, yksilöt oppivat alakulttuurissaan köyhään elämäntapaan ja pitävät sosiaaliuilla elämistä normaalina olotilana. Ns. vasemmistolaisemmin tulkittuna alakulttuurin syntyminen nähdään yhteiskunnan rakenteisiin liittyvänä prosessina, jossa ihmiset ovat uhreja, eivät toimijoita. Tällöin tukiriippuvuuden nähdään aiheutuvan huonoista olosuhteista, ei yksilöiden ominaisuuksista. (Kangas & Sikiö 1996, 109; Niemelä 2008, 26.) Köyhyyskulttuurin käsitettä on kritisoitu. Sen on nähty olevan apuväline kiistellyn alaluokan käsitteen määrittelyssä, joka helposti johtaa työttömien työikäisten leimaamiseen laiskoiksi ja laskelmoiviksi, työnvieroksuntaa ihannoivaksi joukoksi, jota ei todellisuudessa ole olemassa. Kritiikin mukaan köyhyyskulttuuri ei ole muusta kulttuurista irrallinen ilmiö. (Dean & Taylor-Gooby 2002, 25.)

3. KÖYHYEDEN YLISUKUPOLVINEN PERIITYVYYS

3.1 Perheiden polarisoituminen

Perheiden tulot ja varallisuus ovat jakautuneet epätasaisesti ja niiden periytyminen sukupolvelta toiselle vaikuttaa vahvasti yksilöiden lähtökohtiin. Sosiaalipolitiikan tutkijoiden Olli Kankaan ja Veli-Matti Ritakallion (1996; 2003) sekä Ipo Airion ja Mikko Niemelän (2002; 2009) tutkimusten perusteella aikuisiän köyhyyteen liittyy yhä useammin lapsuudenkodista lähtöisin oleva köyhyys. Lapsuudenkodissaan köyhyyttä kokeneilla ihmisillä on hyvin toimeentulevista perheistä tuleviin verrattuna lähes kaksinkertainen riski olla köyhiä aikuisinakin. Periytymisen vahvuudessa on nähtävissä polarisaatiota: tulotaso periytyy vahvimmin kaikkein pieni- ja suurituloisimpien joukoissa. Sekä heikoimmin että vahvimmin toimeentulevien joukko uusintaa tehokkaimmin itsensä. (Esping-Andersen 2009, 73.)

Yhteiskunnan hyvinvoinnin toteutumisen edellytyksenä ovat vahvat perheet, joita uhkaa yleistyneet avioerot ja alentunut syntyvyys sekä työelämässä, sosiaalipalveluissa ja -turvassa tapahtuneet muutokset (Taylor-Gooby 2011). Niin Euroopan tasolla (ks. Esping-Andersen 2009) kuin Suomessakin (ks. Forssén 2012) on nähtävissä selkeää polarisoitumista köyhien ja resursseiltaan vahvojen perheiden välillä. Perheet eroavat toisistaan tulotason, lapsiin sijoitettavan rahan sekä vanhemmuuden määrän ja laadun suhteen. Yksinhuoltajuus on suuri köyhyyden riskin lisääjä, varsinkin yhdistettynä työttömyyteen. Myös työssäkävillä esiintyy köyhyyttä, erityisesti yksinhuoltajilla. On nähtävissä, että yhä harvemmin yksi palkka riittää menojen kattamiseen, jopa yksinasujien tulee ansaita palkkaa kahdesta työstä selviytyäkseen. (Airio 2008, 113.) Yksinhuoltajuus ei aiheuta pelkästään taloudellista huono-osaisuutta vaan toisen vanhemman puuttuminen vähentää mahdollisuuksia panostaa lasten kasvatukseen ja tulevaisuuteen. (Esping-Andersen 2009, 71, 171.)

Yhä useampi lapsi saa Suomessakin epätasa-arvoiset lähtökohdat elämälleen ja polarisaatio näkyy vahvasti lapsiperheiden keskuudessa. (Forssén 2012, 123.) Lapsuudenkodin olosuhteilla saattaa olla huomattava merkitys mahdollisuuksiin, joita ihmisellä on elämässään niin lapsuuden kuin aikuisuudenkin aikana. Mahdollisuuksiin vaikuttavat myös hyvinvointivaltion rakenteet. Hyvinvointivaltion erilaiset tulonsiirtojärjestelmät

ovat onnistuneet poistamaan tuloköyhyttä, mutta suurituloisimpien etuoikeutettuun asemaan ja sen periytymiseen hyvinvointivaltio ei pureudu. Köyhyyden ylisukupolvisuuden ja mahdollisuuksien tasa-arvon näkökulmasta tärkeiden hyvinvointipalvelujen, kuten päivähoidon ja koulutuksen, osalta ei ole onnistuttu pääsemään yhtä merkittäviin tuloksiin (Airio & Niemelä 2009, 6).

Hyvinvointivaltion onnistumista voi mitata sillä, missä määrin se voi estää köyhyyden siirtymistä sukupolvelta toiselle, kuinka tehokkaasti se pystyy turvaamaan mahdollisuuksien tasa-arvon toteutumisen (Airio & Niemelä 2009, 3-4). Lasten elämänmahdollisuuksien tulisi olla ensisijaisesti riippuvaista heidän omista kyvyistään. Yhteiskunnan tasolta köyhyyden periytyminen paljastaa tiettyä tehottomuutta tuomalla esiin sen, että yhteiskunta ali-investoi toisiin ja mahdollisesti yli-investoi toisiin lapsiin. Yhteiskunnallisen epätasa-arvon lisääntyminen lisää vanhempien eriarvoisuutta sen suhteen, kuinka paljon heillä on mahdollisuuksia ja voimavaroja investoida lapsiinsa. Eriarvoisuus korostuu tulotasojen ääripäissä. Rikkaimmat voivat ostaa turvatun tulevaisuuden lapsilleen, jopa lahjattomille, köyhien jälkeläisten mahdollisuudet menestyä ovat rajatut. Yksilön elämänmahdollisuuksiin vaikuttavat perheen tulotason lisäksi perherakenne, vanhemmuuden omistautuvuuden aste ja perheen kulttuurinen pääoma. (Esping-Andersen 2007, 7-9.)

3.2 Periytyvät hyvinvoinnin puutteet

Yksilön hyvinvointia rakentavat elämän eväät jaetaan lapsuudessa. Lapsuudenkodin tilanne vaikuttaa lapsen hyvinvointiin, mutta vaikutus kantaa aikuisiän hyvinvointiin saakka, esimerkiksi terveydentilaan (Rahkonen & Lahelma 2002, 287). Kodin taloudellisella asemalla on yhteys sosiaalisiin suhteisiin ja elämän laatuun. Tuloköyhyys määrittää perheen elämänolosuhteita asuinalueen, perhe-elämän kiinteyden ja säännöllisyyden, lastenhoiton ja -kasvatuksen, vanhempien terveyden, sekä sen kautta, ketkä valikoituvat lasten kavereiksi. Perheen ulkoiset ja sisäiset resurssit voivat toimia suojaavana tai riskiä lisäävänä tekijänä lapsen hyvinvoinnin suhteen. Köyhyys on riskiä lisäävä tekijä ja se vaikuttaa negatiivisesti vanhemmuuteen ja kodin ilmapiiriin. Yksinhuoltajaperheissä on erityisen vaikea tilanne, koska arkea kannattelee vain yksi vanhempi. (Forssén 2002, 90; 2012, 109, 120.)

Perheen köyhyys ja työttömyys stressaavat vanhempia, mikä aiheuttaa stressiä lapsille ja saattaa haitata heidän kehitystään. Perheen kiristynyt ilmapiiri saattaa pitkittyessään heikentää lasten hyvinvointia. Stressi johtaa myös epätasaisempiin kasvatukseen. (Forssén 2012, 120; Härkönen 2010, 63–64.) Köyhyydellä ja työttömyydellä sekä niiden aiheuttamalla stressillä on usein osuutta perheen sisäisiin pahoinpitelyihin. Lapsiin ja nuoriin kohdistuvaa väkivaltaa on todettu eniten alimmissa sosiaaliluokissa. (Räsänen & Moilanen 2004, 93.) Paitsi stressiä, köyhyyden on todettu lisäävän myös masennusta vanhemmilla, mikä altistaa lapsia ja nuoriakin masennukselle. Erityisesti äidin masentuneisuus on vahingollista lapselle. Sosiaalisten verkostojen puute, näköalattomuus ja virikkeiden puute altistavat samoin ja ne esiintyvätkin usein yhdessä köyhyyden kanssa. (Jonsson 1978, 96; Räsänen 2004, 223.)

Köyhyydellä on todettu olevan yhteys lasten sosioemotionaalisiin ulottuvuuksiin, kuten itsetuntoon ja sosiaaliseen kyvykkyyteen. Lapsuudessa koettu pitkäaikainen köyhyys saattaa vaikuttaa myös lapsen kognitiiviseen kehitykseen. (Forssén ym. 2002, 90; Forssén 2012, 109.) Lapsen terve emotionaalinen kasvu edellyttää neljän perustarpeen tyydyttymistä: turvallista lapsuutta, merkittäviä ensisijaisia ihmissuhteita, fyysistä ja taloudellista turvallisuutta (Doyal & Gough 1991, 193). Varhaislapsuudessa koettu pitkäaikainen köyhyys vaikuttaa negatiivisesti lasten sosiaaliseen kehitykseen esimerkiksi kapeampien sosiaalisten verkostojen välityksellä ja heikompien osallistumismahdollisuuksien vuoksi. Osallistuminen on tärkeää lapsen ja nuoren kehitykselle, sen avulla voi toteuttaa itseään ja voimistaa sosiaalisia suhteita. (Forssén 2012, 109). Lapset ja nuoret kokevat itsekkin osallistumisen tärkeänä ja perheen taloudellisen tilanteen vaikuttavan siihen (Hakovirta & Rantalaiho 2012, 65).

Perheen taloudellisesta tilanteesta juontuvat kulutusmahdollisuudet vaikuttavat lasten ja nuorten mielestä kaverisuhteisiin ja yhteisen tekemisen löytymiseen. Kaverisuhteen este eri-arvoisuus ei ole, mutta se vaikuttaa kaverisuhteen laatuun. Itsensä kaltaisten kanssa oleminen koetaan luontevimpana. Lapset ja nuoret näkevät köyhien lasten joutuvan rikkaita lapsia useammin kiusatuiksi, ja rikkaiden lasten olevan muita useammin kiusaajia. Varakkuus näyttää tuovan jo lasten keskuudessa sosiaalista arvostusta ja valtaa, köyhyys häpeää, joka saattaa ilmetä syrjään vetäytymisenä. Kiusaaminen on lasten ja nuor-

ten keskuudessa vertaisryhmästä poissulkemista ja syrjään jättämistä. (Hakovirta & Rantalaiho 2012, 68, 80–92, 113.)

Huono-osaisuus ja mielenterveyden riskitekijät periytyvät helposti sukupolvelta toiselle yhteisöissä, joissa ihmiset elävät sukupolvesta toiseen kouluttamattomuuden, ammattitaidottomuuden, työttömyyden, avuttomuuden, mielenterveyden häiriöiden sekä köyhyyden noidankehässä. Siitä on myös kyvykkäiden ja lahjakkaiden lasten hyvin vaikea omin voimin irtaantua. (Almqvist 2004, 84.) Kasautumistaipumuksesta huolimatta syrjäytyminen ei ole heikoimmista lähtökohdista ponnistavillakaan väistämätöntä. On kiinnitettävä huomiota riskitekijöiden lisäksi suojaaviin tekijöihin, sekä siihen, miten riskitilanteet hallitaan ja työstetään. Lapsen kehitys ei ole suoraviivaista seurausta hänen kasvuympäristöstään. Monet välttyvät syrjäytymiseltä heikoista lähtökohdistaan huolimatta, joillakin on paljon ongelmia hyvistä kasvuoloista huolimatta. Usean ongelman kasautuminen ja niiden jatkuvuus lisää syrjäytymisriskiä lapsuudessa, jatkuen aikuisuuteen asti. (Forssén ym. 2002, 97.)

3.3 Koulutustason periytyminen

Koulutus on avaintekijä tasa-arvon parantamisessa sukupolvien välillä (Erikson & Goldthorpe 1992). Kouluttautumalla on mahdollista katkaista köyhyyden periytyminen ja se mahdollistaa paremman aseman työmarkkinoilla. Koulutus auttaa yksilöä saavuttamaan korkeamman sosiaalisen aseman paitsi lisääntyneen tiedon avulla, myös koulun tarjoaman sosialisatian avulla. Vanhempien sosioekonominen koulutus ja asema, kulttuurinen ja sosiaalinen pääoma sekä vanhempien suhtautuminen koulutukseen vaikuttavat lapsen hankkimaan koulutustasoon perheen sisäisen sosialisatian ja koulutusvalintojen kautta. (Breen & Jonsson 2005, 223–224, 227; Erola 2009, 325.)

Koulutuspoliittiset ratkaisut auttavat luokka-asemien ylisukupolvisen periytyvyyden katkaisussa, mutta ne eivät yksinään riitä. Tasa-arvoisten lähtökohtien luominen on aloitettava jo aiemmin, viimeistään päivähoitossa. Kaikki yhteiskuntaluokat kattava ja korkealaatuinen varhaiskasvatus kaventaa tehokkaasti perheiden välisiä eroja oppimisedellytysten luomisessa, koska se kohdentuu riittävän varhaiseen vaiheeseen lapsen elämässä, jolloin se rakentaa hyvää pohjaa myöhemmälle kouluttautumiselle (ks. Esping-Andersen 2009; Naumanen & Silvennoinen 2010). Lasten kognitiivisessa tasossa on

nykyään nähtävissä kasvavaa sosiaalista eriarvoistumista. Laadukas varhaiskasvatus tarjoaa kognitiivista tukea lapsille. (Esping-Andersen 2007, 13.) Päivähoito ja koulu voivat halutessaan tasata jo varhaisessa vaiheessa erilaisten puhetaiposten aiheuttamia kielimuureja, auttaa mahdollisen kouluvihamielisyyden katkaisussa ja osallistua sosiaalisen perinnön rikkomiseen. Tällöin koulun tulee kuulla ns. toista tietoa, oppilaan ja opettajan tulee vaihtaa paikkaa ja oppia yhdessä. Toinen tieto on tehokas keino katkaista epätoivottu sosiaalinen perintö. (Jonsson 1978, 50, 214–215.)

Vanhempien kulttuuripääomalla eli heidän tarjoamallaan oppimisympäristöllä on vahva vaikutus lasten koulumenestykseen. Se sisältää keskiluokkaisten taitojen kuten itseilmaisun ja kielellisten taitojen kehittymisen. Kulttuuripääomaa on myös koulutusmahdollisuuksista ja koulutuksen hyödyistä kertominen lapsille. Korkeasti koulutetut vanhemmat ymmärtävät koulutuksen investointina tulevaisuuteen, he sitoutuvat lastensa kouluttautumiseen. Heikosti koulutetut vanhemmat eivät pysty vastaavasti tukemaan lapsiaan koulunkäynnissä. Kansainvälisissä PISA-tuloksissa on nähtävissä perheen kulttuuripääoman selvä vaikutus lasten koulumenestykseen. Kodin kulttuuripääoma on sosioekonomista asemaa merkittävämpi tekijä koululaisten kognitiivisia taitoja vertailtaessa. (Esping-Andersen 2007, 13–14.)

Yhteiskunnallisten elinolojen parantaminen tapahtuu koulutuksen kautta ja väestön keskimääräisen koulutustason nosto tapahtuu kouluttamalla seuraava sukupolvi edellistä paremmin. Käytännössä näin on Suomessa tähän asti käynytkin. (Kainulainen 2006, 382; Rahkonen & Lahelma 2009, 295.) Koulutuksella voi tasata yksilöiden mahdollisuuksia menestyä yhteiskunnassa. Korkea koulutus heikentää yleensä perhetaustan vaikutusta yksilön elämässä menestymisessä. Mahdollisuuksien tasa-arvoistuminen on jotakuinkin onnistunut vain Pohjoismaissa, vaikkakaan ei ole selvää, onko se vain universaalinen ja ilmaisen koulutusjärjestelmän ansiota (Esping-Andersen 2009, 112). Sosiologit Richard Breen ja Jan O. Jonsson (2005, 234) esittävät koulutustason yleisen nousun johtavan kuitenkin siihen, että perhetausta nousee uudelleen merkittävämmäksi tekijäksi. Kun suuri osa väestöstä on korkeasti koulutettuja, heistä hyvän perhetaustan omaavat pärjäävät heikon perhetaustan omaavia paremmin erilaisten kerrannaisvaikutusten ansiosta.

3.4 Perityt pääomat ja sosiaalinen perimä

Lasten terveyteen, oppimiskykyyn ja motivaatioon vaikuttavat paitsi lapsen omat ominaisuudet ja yhteiskunnan tarjoamat mahdollisuudet, myös vanhempien lapsiinsa sijoittamat pääomat. Perheen pääoma koostuu eri pääomien lajeista ja ne hyödyttävät kaikkia perheen jäseniä. Vanhempien inhimillinen pääoma siirtyy lapsille siten, että se antaa vanhemmille valmiuksia tukea lastensa kehitystä ja koulunkäyntiä, kartuttaen kulttuurista pääomaa. Siirtyminen edellyttää sosiaalista pääomaa, joka edellyttää vanhemman ja lapsen hyvää vuorovaikutusta ja hoitoa, tukemista ja kasvatusta. Näin vanhemmat voivat pääomiin panostamalla vaikuttaa lastensa tulevaisuuden ansaitsemismahdollisuuksiin. (Becker 1981, 261–262; Coleman 1988, 110–111.) Perhetausta vaikuttaa vahvasti huono-osaisuuden periytymiseen niiden ulottuvuuksien osalta, jotka edellyttävät elämänhallinnan taitoja ja sosiaalista pääomaa (Airio & Niemelä 2009, 6).

Sosiaalisella perimällä tarkoitetaan toisaalta ilmiötä, jossa paremmissa asemassa olevat vanhemmat voivat siirtää lapsilleen taloudellisen pääoman lisäksi sosiaalista ja kulttuurillista pääomaa. Lapset perivät joko suoraan korkeamman sosiaalisen aseman tai saavat paremmat lähtökohdat niistä kilpailmiseen. (Moisio 2009, 265–266.) Toisaalta sosiaalisella perimällä tarkoitetaan kurjuuden periytymistä. Sosiologi Robert Holman määrittää sosiaalisen perimän deprivatiokehän avulla, jossa lapselle epäsuotuisa kasvatus deprivoi lapsia tunteiden, sosiaalisuuden ja älykkyyden tasoilla. Tämä saattaa johtaa ongelmiin aikuisuudessa, esimerkiksi yhteiskuntaan integroitumisessa. Huonojen olosuhteiden katsotaan periytyvän nuoruuteen ja aikuisuuteen. Ongelmien on todettu usein kasautuvan samoille yksilöille ja samankaltaisiin yhteiskunnallisiin tekijöihin. Tällöin yksilöllä on heikommat mahdollisuudet sopeutua sosiaaliin tilanteisiin elämänsä varrella. Ryhmillä ja instituutioilla on taipumus diskriminoida erilaisuutta, johon epäsuotuisa deprivatio yksilön ajaa. Deprivatiokehä ei ole kuitenkaan deterministinen, eri tekijät vaikuttavat erilalla jokaiseen yksilöön, yksilöllisissä tilanteissa, ja kehä on mahdollista katkaista. (Forssén ym. 2002, 83–84.)

Perheen pääomilla on todettu olevan merkittävä yhteys lasten koulutusuriin. Koulutuksen hankkiminen vähentää sosiaalisten ongelmien todennäköisyyttä aikuisiässä (ks. Simpura & Uusitalo 2011; Österbacka 2004). Huonoihin olosuhteisiin syntyneiden las-

ten on vaikea koulutuksenkaan avulla murtaa deprivatiokehää. Tarjolla olevia resursseja ei osata käyttää siten, että ne välittyisivät hyvinvoinniksi (Kangas & Ritakallio 1996b, 44). Perheen vuorovaikutuksen laatu ja kasvatustyyli heijastuvat kouluvalmiuksiin ja opiskelustrategioihin, jolloin heikot pääomat kotoaan perivä lapsi on vaarassa tulla syrjäytetyksi koulumaailmassa jo alusta alkaen. (Forssén ym. 2002, 95.)

Sosiaalisen perimän prosessi on yksi versio syrjäytymisprosessista. Siinä on Gustav Jonssonin (1978, 89) mukaan neljä vaihetta, joista ensimmäinen koostuu vanhempien omista negatiivisista lapsuuskokemuksista, toinen vanhempien tämän hetken asemista yhteiskunnan jäsenenä, kolmas vanhempien epäonnistumisesta elämänsä tärkeissä tehtävissä ja rooleissa, kuten vanhemmuudessa, ja neljäs perheille kehittyvästä heikosta itsetunnosta ja voimakkaan epäluuloisesta suhtautumisesta ympäristöön ja viranomaisiin. Sosiaalisista verkostojen ulkopuolella oleminen on yleistä perheissä, joissa on sosiaalisia ongelmia. He kokevat olevansa eristettyjä ja vailla valtaa omiin ja yhteisiin asioihin. Köyhyys syrjäyttää yhteiskunnan valtavirran ulkopuolelle. (emt., 13, 80, 97.)

Sosiaalisen perimän kurjana lopputuloksena voi nähdä ns. alaluokkaistumisen. Alaluokkaistumista ei voi tapahtua yhden sukupolven aikana, vaan se on tulosta ylisukupolvisesta köyhyydestä. Jos syrjäytymisen syyn ajatellaan olevan yksilössä, tällöin katsotaan perheen vahvojen siteiden aiheuttavan arvojen ja tapojen periytymistä sukupolvelta toiselle. Köyhyydestä ja sosiaaliuilla elämisestä tulee perheyhteisössä kulttuurillisesti hyväksytty ja opittu tapa elää. (Kuure 2000, 203; Niemelä 2008, 26.) Köyhyyskulttuurin syntymisen syyn voi nähdä myös yhteiskunnan rakenteissa: sosiaalipoliittiset toimet ovat epäonnistuneet ja aikaansaaneet tuen tarpeen periytymisen (Kangas & Sikiö 1996, 130; Niemelä 2008, 26).

Sosiaalista periytymistä voidaan selittää myös geneettisellä perimällä, ympäristötekijöillä ja lapsuusajan kasvu-ympäristöllä (Becker 1981, 179). Ne vaihtelevat yhteiskuntaluokittain ja niillä on vaikutusta aikuisiän sosioekonomiseen asemaan (Härkönen 2010, 62–63). Geeniperimällä ei voi kuitenkaan selittää köyhyyden periytymisen kansallisia eroja, ne selittyvät yhteiskuntien instituutioiden ja harjoitettujen politiikkojen eroilla. Sosiaalisen perimän vaikutukset ovat heikommat Pohjoismaissa kuin muualla. Täällä

esimerkiksi sosioekonominen asema on vähemmän merkittävä taustatekijä kuin muual-
la. (Esping-Andersen 2007, 25, 28.)

Beckerin ja Tomesin (1994, 291) mukaan lähes kaikki keskimääräistä suurempien tai
pienempien tulojen tuomat erot muihin poistuivat kolmen sukupolven aikana, mikä tar-
koittaa sitä, että köyhyys ei ole useiden sukupolvien ajan kestävä kulttuurillinen ilmiö.
Myöskään Bakin ja Larsenin (2015) köyhyystutkimuksen tulokset eivät tue sosiaalisen
syrjäytymisen väitteitä. Pitkäaikaiselle köyhyydelle ja syrjäytymiselle alttiit ryhmät
ajautuvat kurjaan tilanteeseensa todennäköisimmin oman elämänhistoriansa ja raken-
teellisen asemoitumisensa vuorovaikutuksesta, eivät luokkataustansa tai köyhyyden
individualisoitumisen vuoksi.

3.5 Sosiaalinen liikkuvuus

Sosioekonominen luokkarakenne tuotetaan uudestaan jokaisen sukupolven kohdalla.
Lähtötilanne eli lapsuudenperheiden sosiaaliluokat ja aikuisuudessa tapahtuva liikku-
vuus määräävät yhteiskunnan uuden luokkarakenteen. Tätä ylisukupolvista prosessia
kutsutaan sosiaalisesti liikkuvuudeksi. Sosiaalisen liikkuvuuden tutkimuksella voidaan
tarkastella yhteiskunnan avoimuuden, sosiaalisen eriarvoisuuden ja mahdollisuuksien
tasa-arvon toteutumista. (Becker 1981, 209; Breen & Jonsson 2005, 227; Härkönen
2010, 65.) Mahdollisuuksien tasa-arvolla tarkastellaan sitä, kuinka paljon yksilön omat
ponnistelut ja kyvyt määräävät hänen menestystään. Näkemykset sosiaalisen tasa-arvon
tavoiteltavasta tasosta vaihtelevat ajassa ja paikassa, mutta mahdollisuuksien tasa-arvoa
kannatetaan laajasti. Siihen liittyy myös taloudellisen tehokkuuden oletus. Korkea sosi-
aalinen liikkuvuus takaa sen, että yhteiskunnassa oleva lahjakkuusreservi tulee hyödyn-
netyksi mahdollisimman tehokkaasti. (Moisio 2009, 271–272.)

Mikäli yksilön omilla saavutuksilla on suurempi merkitys elämässä menestymiseen kuin
sosiaalisella perimällä, voi yhteiskunnan tulkita olevan avoin ja ihmisillä tasa-arvoiset
mahdollisuudet rakentaa hyvä elämä. Sosiaalinen liikkuvuus ei edellytä suuria tuloeroja,
pienien erojen yhteiskunnassakin sosiaalinen liikkuvuus on mahdollista. Suurten tu-
loerojen yhteiskunnassa jyrkät yhteiskunnalliset jaot voivat jopa olla liikkuvuuden es-
teinä. (Breen & Jonsson 2005, 233; Esping-Andersen 2009, 71; Jäntti 2002, 215–219.)

Luokkatausta vaikuttaa vahvasti yksilön mahdollisuuksiin, erityisesti elämän ensimmäisinä vuosina, ja aiheuttaa täten epätasa-arvoa yksilön elämänmahdollisuuksiin (Esping-Andersen 2007, 8). Mitä tasa-arvoisempi yhteiskunta, sitä heikompi yhteys on vanhempien tulotason ja aikuistuneiden lasten tulotason sekä mahdollisuuksien välillä (Esping-Andersen 2009, 71; Saari 2009a, 192). Sosiaaliluokkakaan ei ole deterministinen rakenne, siihen voi vaikuttaa. Yksilön näkökulmasta luokkarakenne näyttäytyy kuitenkin melko pysyvänä tilanteena. Kolmenkymmenen vuoden ikään mennessä yksilö on useimmin asettunut sosiaaliluokkaan, jossa tulee pysymään loppuelämänsä. Luokkarakenteen muutokset ja sosiaalinen kohoaminen tapahtuvat ennemmin sukupolvittain kuin elämänkaaren sisällä. (Kainulainen 2002, 259–260.) Ylempien yhteiskuntaluokkien jälkeläiset päätyvät selvästi todennäköisemmin ylimpiin luokkiin aikuisena kuin alimpien luokkien jälkeläiset. Pysyminen ylhäällä on helpompaa kuin nouseminen sinne, alimpien yhteiskuntaluokkien lapset pysyvät todennäköisimmin alimmissa luokka-asemissa aikuistuttuaan. (Naumanen & Silvennoinen 2010, 87).

Yksilön kotitaustalla on todettu olevan suuri merkitys niin koulutukseen hakeutumiseen kuin siihenkin, millaiseen sosiaaliseen asemaan yksilö myöhemmässä elämässä päätyy (ks. Erikson & Goldthorpe 1992). Pasi Moisio (2009, 273) selittää sosiaaliluokkien periytymisen sillä, että yksilön ensisijainen tavoite on välttää sosiaalinen lasku, pyrkimys sosiaaliseen nousuun on vasta toissijainen tavoite. Sosiaalisen nousun tavoitteluun liittyy riski epäonnistumisesta. Keskiluokasta tuleva on valmis esimerkiksi tavoittelemaan korkeaa koulutusta, johon liittyy taloudellista ja ajallista investointia. Työväenluokkainen ei välttämättä ole valmis samanlaiseen investointiin, hänelle riski sosiaalisesta laskusta on merkityksettömämpi. Työväenluokkaiselle koulutukseen liittyvät riskit ovat suuremmat ja sosiaaliseen laskuun liittyvä riski pienempi kuin keskiluokkaisella ihmisellä. Näin yksilöiden rationaalisista valinnoista muodostuu säännönmukaista toimintaa, joka näyttäytyy sosiaalisten asemien periytymisenä. Sosiaalista kohoamista saattaa tapahtua myös yhteiskunnallisen muutoksen seurauksena. Jonain ajanjaksona yhteiskunnassa on tilaus tietyille ammattiteille, jotka sijoittuvat tiettyyn sosiaaliluokkaan (Kainulainen 2002, 260).

4. TUTKIMUSTEHTÄVÄ

4.1 Tutkimusasetelma ja -kysymykset

Köyhyyden tutkimuksessa on käytössä monenlaisia mittareita, joilla kaikilla köyhyydestä piirtyy omanlaisensa kuva. Eri mittareilla mitattuna köyhyys kohdentuu eri väestöryhmiin (ks. Kangas & Ritakallio 1996; 2003). Tässä tutkielmassa kartoitan tulo- ja köyhyyden muutosta tutkimusajankohtina sekä tutkin konsensuaalisen köyhyyden peiriytymistä. Konsensuaalinen köyhyys ilmenee vastentahtoisena aineellisena puutteena ja sitä voi tutkia epäsuorasti tarkastellen taloudellisia resursseja, jotka tarjoavat mahdollisuuden kulutukseen. Suoran metodin kautta tutkitaan kulutusta, millaista elintasoä tutkittavat pystyvät ylläpitämään. Molemmat metodit tutkivat samaa ilmiötä, mutta eri puolilta, päätyen eri tuloksiin. Epäsuoran konsensuaalisen köyhyyden tutkimusmenetelmän on kehittänyt Theo Goedhart työryhmineen 1970-luvulla Alankomaissa. (Halleröd 1995, 111–116.) Suoran konsensuaalisen köyhyyden tutkimusmenetelmän ovat kehittäneet Iso-Britanniassa Joanna Mack ja Stewart Lansley (1985). Olli Kangas ja Veli-Matti Ritakallio toivat menetelmän Suomeen, tässäkin tutkielmassa käytettyyn KONSE-aineistoon (Kangas & Ritakallio 1996b, 23).

Tutkimusasetelmana käytän Ilpo Airion ja Mikko Niemelän (2002, 218) kehittämää nelikenttää (kuvio 1). Etsin aineistosta nelikentässä esitettyjen ryhmien suhteellisia osuuksia: lapsuudenkotinsa taloudelliseen tilanteeseen ja sosiaaliseen asemaan verrattuna nousijoita ja laskijoita, hyvän tilanteen säilyttäjiä ja köyhänä pysyneitä.

		Nykyinen tilanne	
		köyhä	ei-köyhä
Perhetausta	köyhä	”periytyvä köyhyys”	”nousijat”
	ei-köyhä	”laskijat”	”säilyjät”

Kuvio 1. Tutkimusasetelma (Airio & Niemelä 2002, 218).

Päätutkimuskysymykseni on: *millaisena köyhyyden periytyminen näyttäytyy Suomessa vuosina 2005 ja 2010?* Sitä taustoittaakseni selvitän miten tuloköyhyyden laajuus on muuttunut. Köyhyyden periytyminen muutosta selvitän lisäksi tutkimuskysymyksillä:

- Miten konsensuaalinen periytynyt köyhyys on muuttunut?
- Onko köyhästä perheestä tulevalle todennäköisempää olla köyhä aikuisena?
- Miten sosiaalinen liikkuvuus on muuttunut?
- Mihin väestöryhmiin köyhyyden periytyminen paikantuu?

4.2 Tutkimusaineisto ja muuttajat

Turun yliopiston sosiaalitieteiden laitoksella on tutkittu suomalaisten hyvinvointia ja taloudellista huono-osaisuutta vuosina 1995, 2000, 2005 ja 2010. Jokaisella kyselykierroksella on lähetetty strukturoitu kyselylomake väestörekisteristä yksinkertaisella satunnaisotannalla valitulle joukolle, joka on koostunut 18–70-vuotiaista suomalaisista, suomen- ja ruotsinkielisestä väestöstä. Vuoden 1995 kysely on lähetetty 3000 henkilölle, myöhemmät 4000 henkilön joukolle. (Kangas & Ritakallio 2003, 14.) Tutkimusta kutsutaan lyhenteellä KONSE, tutkimuskohteensa eli konsensuaalisen köyhyyden vuoksi. Sen otsikko on ”Tutkimus väestöryhmien välisistä hyvinvointieroista ja hyvinvointiongelmien paikantumisesta”. Tämän tutkielman tutkimusaineistona ovat KONSE-aineistot vuosilta 2005 ja 2010.

Koska tutkimusaineisto sisältää tietoja kahdesta eri ajankohdasta, kyseessä on toistettu poikkileikkausaineisto. Samaa yksilöä on tutkittu vain yhden kerran, joten varsinaisia pitkittäistarkasteluita ei voida soveltaa (Kangas & Ritakallio 2003, 14). Tutkielmassa tarkastelenkin ilmiön kehityksen trendejä: onko köyhyyden periytyminen muuttunut. Tutkielmani on jatkoa Ilpo Airion ja Mikko Niemelän (2002 ja 2009) aiempien kyselykierrosten aineistoilla tehdyille tutkimuksille. Heidän tutkimuksensa puolestaan pohjautuvat Olli Kankaan ja Veli-Matti Ritakallion (1996) KONSE-aineistolla tekemiin hyvinvointitutkimuksiin. Tutkielmani muistuttaa edellä mainittuja tutkimuksia valittujen köyhyysmittarien osalta. Aiemmat tutkimukset on tehty kyselykierrosten 1995–2005 aineistoilla, minä analysoin vuoden 2010 aineiston, jota vertaan vuoden 2005 aineistoon.

Taulukko 2. Aineiston frekvenssit tutkimusvuosittain

	2005	2010
Vastaajien määrä	2391	2068
Vastausprosentti (%)	60	52
Aineiston koko	2186	1935
Miesvastaajia (N / %)	976 / 45	897 / 46
Naisvastaajia (N / %)	1198 / 55	1038 / 54

Kyselyiden vastausprosentit ovat tippuneet joka kyselykierroksella, jääden kuitenkin vielä yli 50 prosenttiin vuonna 2010 (taulukko 2). Aineistosta on poistettu opiskelijat, koska heidän köyhyytensä nähdään väliaikaisena ja yleensä vapaaehtoisena elämänvaiheena, jota ei voida rinnastaa ns. perinteiseen köyhyyteen (Airio & Niemelä 2002, 219–220; 2009, 9). Aineiston yleinen tarkastelu osoittaa sen edustavan väestöä melko hyvin. Aineistoa ei ole painotettu vastaamaan väestössä esiintyviä jakaumia. Verrattuna Tilastokeskuksen (SVT 2012a) tietoihin Suomen väestön ikä- ja sukupuolirakenteesta, tutkimuksen aineistossa ovat naiset yliedustettuina: vuoden 2005 aineistossa naisia on 55 prosenttia ja vuoden 2010 aineistossa 54 prosenttia, väestössä naisten osuus on kumpakin vuonna 51 prosenttia.

Ikäluokittaisessa tarkastelussa keski-ikäiset miehet ja naiset ovat aineistossa populaatiota selkeästi vahvemmin edustettuina. Tutkimusaineistossa on myös populaatiota enemmän keskiasteen suorittaneita vastaajia ja selkeästi vähemmän korkea-asteen suorittaneita. Sosioekonomiselta asemaltaan aineistossa on kuitenkin populaatiota enemmän ylempiä toimihenkilöitä ja vähemmän alempia toimihenkilöitä. Aineistossa on hieman enemmän työttömiä, kuin mitä heitä on väestössä. Vastaajat tulevat melko tasaisesti erilaisista asuinpaikoista. Tilastokeskuksen (SVT 2013a) mukaan lähes 85 prosenttia suomalaisista asuu taajamissa, näin myös aineiston vastaajista. Suomen taajamista suurin osa on pieniä, vastaajat asuvat melko tasaisesti pienissä, keskikokoisissa ja suurissa kaupungeissa. Tältä osin aineisto eroaa populaatiosta: tutkimus esittää kaupunkimaisemman kuvan ilmiöstä.

Tämän tarkastelun perusteella voidaan todeta, että tutkielman aineisto on ominaisuuksiltaan riittävästi populaation kaltainen, mutta analyysissä on huomioitava tulosten kertovan yleistettäviä tuloksia alle 65-vuotiaista, aikuisten populaatiosta ja ennemmin kau-

punkilaisasukkaista kuin maaseudulla asuvista. Aineisto edustaa väestötasoa enemmän ylempiä toimihenkilöitä ja keskiasteen suorittaneita henkilöitä sekä työttömiä.

Tarkastelussa käytetyt muuttajat luokituksineen ovat esillä taulukossa 3. Köyhyyden yleisyyttä tutkimusajankohtina tarkastelen KONSE-aineiston muuttujalla, joka luokittelee vastaajat OECD:n määritelmän mukaisesti köyhiksi silloin, kun heidän tulonsa jäävät alle 50 prosenttiin väestön mediaanitulosta. Köyhyyden periytyvyyttä tarkastelen vertaamalla vastaajan lapsuudenperheen toimeentulon ja nykyisen toimeentulon välistä suhdetta. Sosiaalisen liikkuvuuden selvittämiseksi vertailen vastaajan lapsuudenperheen ja nykyisen sosiaaliluokan välistä muutosta.

Taulukko 3. Analyyseissa käytetyt muuttujat

Muuttuja	Luokat
50 % OECD-mediaanista	1 = ei köyhä 2 = köyhä
konsensuaalinen deprivatio	0 = ei puutetta 1 = vähintään kolme puutetta
lapsuudenperheen tulotaso	1 = kyllä, hyvin toimeentuleva tai 2 = ei tullut taloudellisesti hyvin toimeen
toisen polven köyhät	0 = ei köyhä 1 = köyhä
aikuisena köyhtyneet	0 = ei köyhä 1 = köyhä
nykyinen sosiaaliluokka	0 = luokat 3–10, 1 = luokat 0-2
lapsuudenperheen sosiaaliluokka	0 = luokat 3–10, 1 = luokat 0-2
vuosi	2005 tai 2010
ikä	1 = 18–34 2 = 35–54 3 = 55–70
sukupuoli	1 = mies tai 2 = nainen
koulutusaste	1 = enintään perusaste 2 = keskiaste tai 3 = korkea-aste
työmarkkina-asema	1 = työtön 2 = eläkkeellä 3 = työssä 4 = muu
nykyinen terveydentila	1 = erittäin hyvä 2 = hyvä 3 = keskinkertainen 4 = huono tai 5 = erittäin huono

Taulukossa 3 ovat myös analyyseissa käytetyt taustamuuttujat. Taustamuuttujina käytän vastaajien ikää, sukupuolta, koulutusastetta, työmarkkina-asemaa sekä vastaajan nykyistä terveyttä, selvittääkseni missä väestöryhmissä periytymistä tapahtuu. Nämä taustamuuttujat on todettu tutkimuskirjallisuudessa usein merkittäviksi tekijöiksi köyhyyden periytymisessä (ks. Becker 1964; Breen & Jonsson 2005; Erikson & Goldthorpe 1992; Forssén ym. 2002; Halleröd & Larsson 2007; Kainulainen 2006; Naumanen & Silvennoinen 2010; Simpura & Uusitalo 2011). Otan uutena taustamuuttujana mukaan vastaajien arvion terveydentilastaan, aiemmista samankaltaisista tutkimuksista poiketen (ks. Airio & Niemelä 2002; 2009; Kangas & Ritakallio 1996; 2003). Koetun terveyden mittari on yksilön omaan arvioon perustuva laaja-alainen terveyteen liittyvän hyvinvoinnin ja sairastavuuden osoitin, joka yhdistää terveydentilan fyysisiä ja psyykkisiä osatekijöi-

tä. Terveystilan on todettu olevan vahvasti suhteessa sosiaaliluokkaan joko siten, että heikko terveys estää yksilöä siirtymästä ylempiin sosiaaliluokkiin tai siten, että alemmalle sosiaaliluokalle tyypillisemmät työt heikentävät yksilön terveyttä (Rahkonen & Lahelma 2002, 285).

4.3 Tutkimusmenetelmät

Tarkastelen tutkielmassani köyhyyden muutosta kuvailevilla menetelmillä ja ristiintaulukoimalla. Muutosta tarkastelen suhteellisella tulomittarilla eli köyhyysrajan avulla: köyhiksi luokitellaan kaikki ne, joiden tulot jäävät alle 50 prosenttiin keski- eli mediaanituloista (Kangas & Ritakallio 2003, 15). Tarkastelen, miten vastaajat ovat arvioineet lapsuudenperheensä toimeentuloa ja sosiaaliluokkaa omaan nykyiseen toimeentuloonsa ja sosiaaliluokkaansa verraten. Vastaajien arviot ovat subjektiivisia ja retrospektiivisiä näkemyksiä: vastaajan omia käsityksiä ja oman muistamisen varaisia. Käsittelen tutkimuksessani sosiaaliluokkaa yhtenä tarkastelun kohteena, en vain taustamuuttujana, mikä on tavanomaisempaa köyhyystutkimuksessa (Airio & Niemelä 2002; 2009; Simpura & Uusitalo 2011, 164). Sosiaalista liikkuvuutta analysoin ristiintaulukoiden avulla tarkastelemalla vastaajien arvioita omasta ja lapsuudenperheen sosiaaliluokasta.

Köyhyyden periytymisen selvittämiseksi tutkin, miten kotitaustan köyhyys yhdistyy vastaajan nykyiseen köyhyyteen. Vastaajien nykyinen köyhyys määritellään aineistossa konsensuaalisen deprivaaation eli kasautuvan puutteen menetelmällä. Ns. deprivatioindeksin avulla selvitetään, omistaako yksilö hyödykkeitä ja elämänmahdollisuuksia, joiden voidaan katsoa kuuluvan kaikille. Ne, joilla on puutetta kolmesta tai useammasta vastaajien mielipiteiden perusteella muodostetun välttämättömyysindeksin hyödykkeestä, määritellään köyhiksi. Menetelmän avulla voidaan selvittää, mitä pidetään välttämättömyytenä ja mistä köyhä on syrjäytynyt (Mack & Lansley 1985, 89–90). Indeksillä on mahdollista myös mitata syrjäytymisen syvyyttä eli tutkia sitä, kuinka monen osatekijän suhteen puutetta esiintyy (Kangas & Ritakallio 2005, 52).

Tarkastelemalla vastaajien lapsuudenperheen köyhyyttä yhdessä aikuisiän deprivaatiotilanteen kanssa, saan tutkittua köyhyyden periytymistä ristiintaulukoiden ja logistisen regressioanalyysin tuottamien vedonlyöntisuhteiden (*odds ratio*) avulla. Vedonlyöntisuhde kertoo, miten paljon aikuisiän köyhyyden osalta toisistaan eroavat ne, jotka tule-

vat heikosti toimeentulevista lapsuudenperheistä. Selvitän, millä todennäköisyydellä köyhästä lapsuusperheestä tuleva määrittyy köyhäksi myös aikuisena. Vedonlyöntisuhde kertoo sen, kuinka paljon konsensuaalisen deprivaaation riski kasvaa siirryttäessä ei-köyhistä perheistä lähtöisin olevista vastaajista köyhistä perheistä lähteneiden ryhmään. Logistinen regressiomalli sopii tähän tutkimusmenetelmäksi, koska selitettävä muuttuja on kaksiluokkainen (Nummenmaa 2009, 330). Parametrien hyvyttä arvioin Airion ja Niemelän tavoin Waldin testisuureella, jonka avulla nähdään selitettävien muuttujien tilastollinen merkitsevyys (Metsämuuronen 2001, 81). Luokitustaulun tuloksista katson, miten suuren osan havainnoista malli pystyy luokitelemaan oikein (Ervasti 2005, 55–57). Taustamuuttujia ristiintaulukoimalla selvitän, mihin väestöryhmiin köyhyyden vahva periytyminen paikantuu. Ristiintauluilla esitetään, kuinka monta muuttujan eri luokkiin kuuluvaa havaintoa kuuluu toisen muuttujan luokkaan. Toisen polven köyhien ja muiden köyhien profiileja vertaan toisiinsa taustamuuttujittain χ^2 -riippumattomuustestin avulla, jolla voi arvioida laatueroasteikollisten muuttujien välisen yhteyden voimakkuutta. (Nummenmaa 2009, 305.)

4.4 Validiteetti ja reliabiliteetti

Köyhyyden moniulotteisuudesta johtuen, kartoitan tässä tutkielmassa köyhyyttä ja sen periytymistä usean eri teoriaperinteen kautta. Käsittelen tutkielmassani köyhyyden periytymisen kannalta keskeisiä löydöksiä köyhyys-, syrjäytymis-, hyvinvointi-, eriarvoisuus-, luokka- ja pääomien tutkimusperinteiden avulla. Teoriaosuuden vahvuutena on sen monipuolisuus, heikkoutena asioiden melko lyhyt käsittely. Lähestymistapaan päädyin siksi, koska haluan osoittaa tutkielmassani miten köyhyyden periytyemisessä on kyse paljon moniulotteisemmasta ilmiöstä kuin tuloköyhyyden periytymisestä. Valitsemani käsittelytapa sopii hyvin pohjoismaiseen tutkimusperinteeseen: siinä missä Euroopan unionissa tutkimuksen katse kohdistuu hyvinvoinnin reunaryhmiin, pohjoismainen näkökulma on kiinnostunut hyvinvoinnista koko väestön tasolla ja ilmiökentän koko leveydeltä (Simpura & Uusitalo 2011, 116).

Tutkielmani on menetelmien suhteen validi sikäli, että se mittaa köyhyyden periytymistä melko kattavasti sekä tulotason ja konsensuaalisen köyhyyden että sosiaaliluokan periytymisen kannalta. Näin ollen tutkimukseni mittaa sitä, mitä sen on tarkoituskin mitata. Reliabiliteettia heikentää aineiston pienuus. Sen väestötason edustavuus on mel-

ko heikko, eivätkä kaikki tulokset ole tilastollisesti merkitseviä verrattaessa tutkimusvuosien välillä tapahtunutta muutosta.

Reliabiliteettiä heikentää myös se, että tutkimusaineisto perustuu subjektiivisiin tietoihin. Vastaajat ovat vastanneet oman näkemyksensä ja muistikuviansa mukaan kysymyksiin lapsuudenperheen tilanteesta. Sopii kysyä, miten hyvin yksilö muistaa lapsuusajan asioitaan, miten hyvin hän on niistä edes tietoinen. Ei ole tavatonta, että lapsi on tietämätön perheensä tulotasosta. Jokaisen vastaajan käsitys asioista on aina suhteellinen (ks. Airio & Niemelä 2009; Karvonen & Moisio 2007). Kaksi vastaajaa, joiden lapsuudenperheen toimeentulo on ollut samantasoista, saattaa mieltää tulotason kuitenkin aivan erilaiseksi. Myös lapsuuden ajankohta vaikuttaa näkemykseen. Lapsuutensa 1950-luvulla viettänyt saattaa pitää lapsuudenperhettään paremmin toimeentulevana kuin 1980-luvulla lapsuutensa elänyt vastaaja, vaikka ensimmäisen lapsuus olisikin ollut todellisuudessa jälkimmäistä köyhempi. Vaatimustaso on noussut vuosikymmenien aikana. Samankaltaiset kysymykset esitetään myös vastaajan tämän hetkisestä tilanteesta, mikä on tutkimuksen vahvuus. On perusteltua olettaa, että vastaaja käyttää molempien asioiden arviointiin asteikkoa samankaltaisesti, joten muutos lapsuudenperheen tilanteen ja nykyhetken välillä on tarkastelukelpoinen.

Käytetyllä menetelmällä saadaan rajattua ns. elämäntapaköyhät pois, koska vastaajilta kysytään heidän subjektiivista käsitystään siitä, että kyseisen asian puuttuminen johtuu nimenomaan varattomuudesta. Menetelmän vahvuutena on se, että sillä annetaan ääni huono-osaisillekin: vastaaja saa itse ilmoittaa pitääkö itseään köyhänä vai ei (Kangas & Ritakallio 2003, 12). Vain vastentahtoinen välttämättömyyksen puute on deprivatiota. Yhdistämällä tuloköyhyyden tutkimus konsensuaalisen köyhyyden tutkimukseen saadaan kattavimmin selville yhteiskunnan todelliset köyhät (ks. Halleröd & Larsson 2007).

Konsensuaalista deprivatiota kohtaan on aiemmissa tutkimuksissa esitetty kritiikkiä. Vaikka menetelmä on melko kattava ottaessaan huomioon myös subjektiiviset käsitykset välttämättömyyksistä, on rajanveto kuitenkin aina epädemokraattista, tutkijoiden valintaa ja sinällään yhtä mielivaltaista kuin mikä rajanveto tahansa. Kangas ja Ritakallio (2003, 11) kyseenalaistavat kolmen välttämättömyystekijän vastentahtoisuuden puutteen

valintaa kysyen, eikä yhdenkin välttämättömyyden puute aiheuta syrjäytymistä, koska kysehän on välttämättömyyksistä. Välttämättömyydetkin ovat näin ollen aina suhteellisia (emt., 54).

Kriitikot ovat nostaneet esiin näkemyksen, jonka mukaan köyhyydessä on kyse todellisista elämänoloista, ei niiden kokemisesta (ks. Kangas & Ritakallio 1996). Toisaalta köyhyyden ja erityisesti hyvinvoinnin tutkimuksissa on viime aikoina alettu korostaa kokemuksen merkitystä yhtenä köyhyyden ja hyvinvoinnin indikaattorina (Vaarama ym. 2010, 13). Konsensuaalisen deprivaaation menetelmän vahvuus on siinä, että sillä pystyy vastaamaan kvantitatiivisen tutkimuksen yhteen rajoitteeseen; se tuo esiin vastaajien subjektiivisen näkemyksen tilanteestaan. Tältä osin tutkimukseni tulokset ovat valideja.

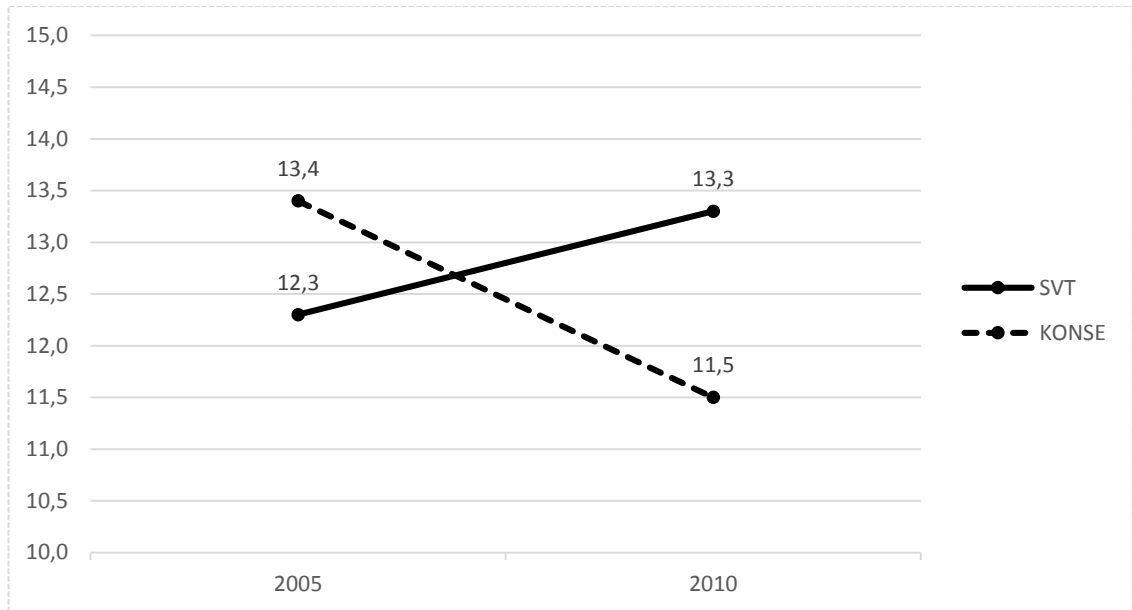
Tämä tutkimus on periaatteessa toisinto aiemmista tutkimuksista (Airio & Niemelä 2002; 2009). Jatkuvuutta heikentää se, että kyselykaavaketta on muokattu kyselykierrosten 2005 ja 2010 välillä. Airio ja Niemelä käyttävät muuttujaa ”Oliko perheelläsi pitkäaikaisia taloudellisia vaikeuksia” yhdessä ”Oliko perheesi lapsuudessasi hyvin tai kohtalaisesti toimeentuleva” -muuttujan kanssa rakentaen niistä yhteismuuttujan. Näistä vain jälkimmäinen muuttuja on jäljellä vuoden 2010 aineistossa, joten tämän tutkimuksen tulokset eivät ole suoraan verrattavissa toisiinsa. Ilmiön kehittymisen trendistä tämä tutkimus kuitenkin kertoo riittävän luotettavasti.

5. MUUTOS KÖYHYHDEN PERIYTYMISESSÄ VUOSINA 2005 JA 2010

5.1 Tulo- ja konsensuaalisen köyhyyden yleinen muutos

Suomalaisten tulot ovat yleisesti ottaen kasvaneet 2000-luvulla. Väestön mediaanitulo on noussut vuodesta 2000 vuoteen 2012 reaalisesti 28,6 prosenttia. Tulojen kasvu ei kuitenkaan kosketa kaikkia. 1990-luvun talouslama jätti jälkeensä korkean työttömyyden ja työmarkkinoiden yleisen epävakaisuuden, jonka vaikutukset näkyvät tähän päivään asti. Tuloerot ja suhteellinen köyhyysaste kasvoivat Suomessa voimakkaasti 1990-luvun loppupuolelta lähtien. Ensimmäistä tutkimusajankohtaa, vuotta 2005, edelsi ja seurasi pari laskusuuntaista vuotta. Jälkimmäisenä tutkimusajankohtana, vuonna 2010, tuloerot ja suhteellinen köyhyysaste olivat jälleen kasvussa. Molempina tutkimusajankohtina tuloerot ja suhteellinen köyhyysaste olivat huipussaan. Vaikka tuloerot ovat kasvaneet ja jääneet korkealle tasolle, kansainvälisessä vertailussa Suomi on edelleen keskimääräistä alhaisempien tuloerojen maa. (SVT 2005a; 2010b; 2012b; 2013.)

Tilastokeskuksen rekisteröityjen pienituloisten ja tämän tutkielman KONSE-aineiston tuloköyhien osuudet väestöstä poikkeavat jonkin verran toisistaan (kuvio 2). Vuonna 2005 Tilastokeskuksen tietojen mukaan Suomessa oli pienituloisia 12,3 prosenttia väestöstä, mikä on jonkin verran enemmän kuin vuotta aikaisemmin (SVT 2005b). Tässä tutkielmassa käytetyn KONSE-aineiston mukaan samana ajankohtana 13,4 prosenttia vastaajista luokitui köyhäksi ilmoittamiensa tulotietojen perusteella. Tilastokeskuksen tiedot vuodelta 2010 kertovat Suomessa olleen 13,3 prosenttia pienituloisia. KONSE-aineistossa heitä oli 11,5 prosenttia.

Kuvio 2. Köyhien osuus väestössä tutkimusvuosittain Suomen virallisen tilaston pienituloisten osuuden ja KONSE-aineiston tulotietojen perusteella (%)

1990-luvun puolivälistä jatkunut tuloköyhyyden pitkän ajan nousutrendi pysähtyi tutkimusajankohdan lopussa, vuonna 2010 (SVT 2010a). KONSE-aineistossa tuloköyhyys ei ole vain pysähtynyt vaan jopa kääntynyt laskuun ennen Tilastokeskuksen keräämän aineiston tietoja: tuloköyhyys on laskenut tutkimusajankohtien välillä lähes kaksi prosenttiyksikköä. Ero saattaa selittyä mittaustapojen erilaisuudella tai KONSE-aineiston vastaajien valikoituvuudella: viralliset tilastot koostetaan koko väestön kattavista rekisteritiedoista, KONSE-aineisto perustuu kyselyyn vastanneiden antamista tiedoista.

Tuloköyhyyttä tarkemmin paneudun tässä tutkielmassa aikuisiän köyhyyteen ns. konsensuaalisen deprivaaation eli kasautuvan puutteen menetelmällä. Sen pohjalla on enemmistön välttämättömyysindeksi (taulukko 4), jonka mukaan vuosina 2005 ja 2010 tärkeimpinä kaikille välttämättöminä hyödykkeinä on pidetty terveyspalveluita, päivittäistä lämmintä ruokaa ja pesukonetta. Indeksiin listatut asiat ovat välttämättömyyksiä suomalaisessa yhteiskunnassa tutkimusvuosina.

Taulukko 4. Enemmistön välttämättömyysindeksi. Tekijät, joita yli 50 % vastaajista pitää sellaisina välttämättömyyksiä, joihin kaikilla tulisi olla varaa. Osuus vastaajista tutkimusvuosina (%)

	2005	2010
terveyspalvelut	97	98
lämmin ruoka vähintään kerran päivässä	97	96
pesukone	93	83
pölynimuri	87	80
nykyaikainen asunto	84	81
mahdollisuus käyttää julkisia liikennevälineitä	77	77
kotivakuutus	75	69
parturi kerran / 3 kk	61	-
tilava asunto	57	53
lapsen säännöllinen harrastus	59	58
pakastin	62	55
uusien vaatteiden hankkiminen	-	63
matkapuhelin	-	62

Sekä vuosina 2005 että 2010 välttämättömyyksiä pidettiin yleisimmin terveyspalveluita ja päivittäistä lämmintä ruokaa. Tärkeimpänä tavarana nähtiin pesukone. Välttämättömyyksiä näyttäisi toiselta toisena aikana tai toisessa yhteiskunnassa (ks. Halleröd 1995; Kangas & Ritakallio 1996). Ajallinen muutos välttämättömyyksiin on nähtävissä lyhemmälläkin aikavälillä. Aiemmissä tutkimuksissa (Airio & Niemelä 2002; 2009) indeksilistalla olivat sanomalehti, televisio ja lankapuhelin, jotka ovat pudonneet pois vuoden 2005 listalta tekniikan kehityksen vuoksi. Samasta syystä listalle on nousut matkapuhelimen välttämättömyys. Huomionarvoista on, että vuoden 2010 tuloksissa lähes kaikkien hyödykkeiden välttämättömyysprosentti on laskenut vuodesta 2005. Lasku ei ole suurta, mutta koskee lähes kaikkia hyödykkeitä. Välttämättömyydet ymmärrettiin vuonna 2010 tiukemmin kuin aiemmin. Sellaisina pidettiin vahvimmin aineettomia asioita, ei niinkään tavaroita.

Taulukko 5. Konsensuaalista deprivatiota aikuisiällä kokevien osuudet vastaajista vuosina 2005 ja 2010

	2005	2010
	% / N	% / N
konsensuaalista puutetta	6.1 / 123	2.2 / 41
ei konsensuaalista puutetta	93.9 / 1908	97.8 / 1825
yhteensä	100.0 / 2031	100.0 / 1866

p = 0.000 khi²-testin mukaan

Konsensuaalinen köyhyys on laskenut KONSE-aineiston tarkastelun perusteella tutkimusajankohtina (taulukko 5). Vuonna 2005 6,1 prosenttia vastaajista kärsi kasautuvasta puutteesta ja luokitui konsensuaalisesti köyhiksi kokien puutetta vähintään kolmesta välttämättömyyksiä pidetyistä hyödykkeistä. Vuonna 2010 vastaava luku on 2,2 prosenttia. Laskua tutkimusajankohtien välillä on lähes neljä prosenttiyksikköä. Muutos vuosien välillä on tilastollisesti merkitsevä ($p = 0.00$).

5.2 Köyhyden periytymisen vahvistuminen

Köyhyden periytyvyyden muutoksen selvittämiseksi tarkastelen aineistosta sekä vastaajien lapsuusajan että aikuisiän köyhyyttä. Lapsuusajan toimeentulo on vastaajan antama arvio, oma muistikuva ja käsitys lapsuudenperheen taloudellisesta tilanteesta. Aikuisiällä köyhiksi määrittyvät he, joilla on nykyisessä tilanteessaan vastentahtoista puutetta kolmesta välttämättömyysindeksin hyödykkeestä eli he kokevat konsensuaalista deprivatiota.

Vaikka konsensuaalista köyhyyttä aikuisiällä kokevien osuus on vähentynyt tutkimusajankohtien välillä, yhä useammalla heistä on köyhä perhetausta (taulukko 6). Vuonna 2005 34,3 prosentilla köyhistä oli taustallaan lapsuudenperhe, joka on ollut taloudellisesti heikosti toimeentuleva. Vuonna 2010 näitä köyhyden kotoaan perineitä, ns. toisen polven köyhiä, oli jo 43,6 prosenttia. Kasvua osuudessa on tapahtunut yli yhdeksän prosenttiyksikköä. On kuitenkin syytä muistaa, että toisen sukupolven köyhienkin määrä on vähentynyt tutkimusajankohtien välillä. Osion otoskoot ovat pienet, mutta köyhästä perhetaustasta tulevien osuudet kuitenkin eroavat vuosittain vertailtuina toisistaan tilastollisesti merkitsevästi ($p = 0.03$). Konsensuaalisen köyhyden periytyminen on siis tämän tutkielman tulosten perusteella yleistynyt vuosien 2005 ja 2010 välillä. Köyhyden periytyminen paikantuu aiemmassa tutkimuskysymysluvussa esitellyn tutkimusasetelman nelikentän lokeroon ”periytyvä köyhyys” (kuvio 1, s. 28).

Taulukko 6. Aikuisiällä konsensuaalista köyhyyttä kokevien lapsuudenkodin toimeentulon tilanne vuosina 2005 ja 2010

	2005 % / N	2010 % / N
köyhä perhetausta *	34.3 / 35	43.6 / 17
ei-köyhä perhetausta ***	65.7 / 67	56.4 / 22
yhteensä	100.0 / 102	100.0 / 39

*** = $p < 0.001$, * = $p < 0.05$ khi²-testin mukaan

Yli puolet aikuisiällään konsensuaalista puutetta kokevista tulee kuitenkin edelleen hyvin tai kohtalaisesti taloudellisesti toimeen tulleista perheistä. Tällaisten tutkimusasetelmassa esiteltyjen ”laskijoiden” osuudessa on tapahtunut yhdeksän prosenttiyksikön lasku. Vuonna 2005 heitä oli 65,7 prosenttia köyhistä ja vuonna 2010 56,4 prosenttia köyhistä. Hyvin tai kohtalaisesti taloudellisesti toimeentuleva lapsuudenkoti ehkäisee tämän tutkielman aineistosta saadun tuloksen perusteella yhä vahvemmin aikuisiän köyhyyttä, entistä harvempi putoaa hyvästä lapsuusajan taloudellisesta tilanteesta köyhyyteen aikuisiässäkään. Ei-köyhästä perhetaustasta tulevienkin osuudet eroavat toisistaan vuosittain vertailtuina tilastollisesti merkitsevästi ($p = 0.00$).

Köyhästä lapsuudenperheestä paremmin toimeentulevaan aikuisuuteen ponnistavien osuudetkin ovat pysyneet melko samana: vuonna 2005 heitä oli 23 prosenttia, vuonna 2010 24,2 prosenttia hyvin tai kohtalaisesti toimeentulevista aikuisista (taulukko 7). Tutkimusasetelmassa niin sanotuiksi ”nousijoiksi” määriteltyjen osuus aikuisiän hyvin tai kohtalaisesti toimeentulevista oli vuonna 2010 1,2 prosenttiyksikköä suurempi kuin vuonna 2005. Ero vuosien välillä on tilastollisesti merkitsevä ($p = 0.03$).

Taulukko 7. Aikuisiällä hyvin tai kohtalaisesti toimeentulevien lapsuudenkodin toimeentulon tilanne vuosina 2005 ja 2010

	2005 % / N	2010 % / N
köyhä perhetausta *	23.0 / 406	24.2 / 434
ei-köyhä perhetausta ***	77.0 / 1357	75.8 / 1358
yhteensä	100.0 / 1763	100.0 / 1792

*** = $p < 0.001$, * = $p < 0.05$ khi²-testin mukaan

Tutkimusasetelmassa ”säilyjiksi” nimettyjen osuus on pysynyt jotakuinkin samana. Hyvän toimeentulon perheestä tulevien, jotka tulevat hyvin taloudellisesti toimeen aikuise-

nakin, osuus on pysynyt jotakuinkin ennallaan: vuonna 2010 heidän osuutensa oli vain 1,2 prosenttiyksikköä pienempi kuin vuonna 2005. Muutokset sekä ”nousijoiden” että ”säilyjien” osuuksissa ovat niin pienet, että ne selittyvät aineiston normaalilla huojunnalla. Hyvä taloudellinen tilanne lapsuudenperheessä takaa edelleen useimmin vakaan tilanteen aikuisuudessakin. Vuonna 2005 näin oli 77 prosentilla hyvin toimeentulevista, vuonna 2010 75,8 prosentilla. Muutos vuosien välillä on tilastollisesti merkitsevä ($p = 0.00$).

Lapsuudenkodin toimeentulon vaikutusta tarkastelen köyhyysasteen avulla (taulukko 8). Köyhyysasteella mitataan tuloköyhyyttä konsensuaalisen deprivaaation sijaan. Sen mukaan 11,7 prosenttia huonosti toimeentulevista perheistä tulevista jää aikuisiän tuloiltaan suhteellisen köyhyysrajan alle, kun rajana pidetään 50 prosenttia mediaanituloista. Köyhyysaste pysyi samana molempina tutkimusvuosina, mutta vuoden 2010 havaittu merkitsevyystaso jää niukasti alle sallitun rajan. Yli kahdeksan prosenttia hyvin toimeentulevista perheistä tulevista jää aikuisena köyhyysrajan alle. Tämä osuus on hieman kasvanut vuoden 2005 ja 2010 välillä, lähentäen ryhmiä hieman suhteellisesti toisiinsa. Näin asiaa tarkastellen perhetaustan suhteellinen vaikutus on hivenen pienentynyt aiempiin tutkimuksiin nähden (Airio & Niemelä 2009, 10).

Taulukko 8. Lapsuudenkodin toimeentulon ja nykyisen köyhyyden välinen yhteys. Köyhyysasteet, vedonlyöntisuhde ja 95 % luottamusväli logistisella regressioanalyysillä tarkastellen

Lapsuudenkodin toimeentulo	Köyhyysaste (%)	Vedonlyöntisuhde ¹	Luottamusväli
2005²	*	6.652**	
Huonosti toimeentuleva	11.7 %	1.75	0.22 – 0.11
Hyvin toimeentuleva	8.1 %	ref.	
Negelkerke $R^2 = 0.10$			
2010²	n.s.	7.263**	
Huonosti toimeentuleva	11.7 %	2.42	0.33 – 0.16
Hyvin toimeentuleva	8.7 %	ref.	
Negelkerke $R^2 = 0.20$			

¹ Vedonlyöntisuhdetta verrataan referenssiryhmään, jonka arvo on asetettu ykköseksi. Esimerkiksi niillä, joiden lapsuudenkodissa on ollut toimeentulovaikeuksia oli vuonna 2005 1.75.-kertaa suurempi todennäköisyys määrittyä köyhiksi kuin niillä, joiden lapsuudenkodissa ei ole ollut toimeentulo-ongelmia.

² *** = $p < 0.001$, ** = $p < 0.01$, * = $p < 0.05$, n.s. = ei tilastollista merkitsevyyttä. Vedonlyöntisuhdeiden osalta Waldin testi ja köyhyysasteiden osalta χ^2 -testi

Millä riskillä köyhästä lapsuudenperheestä tuleva jää aikuisiässäkin köyhäksi? Riskin selvittämiseen sopii logistinen regressioanalyysi, jolla voi ennustaa todennäköisyyksiä (Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto 2009). Vuonna 2005 köyhän lapsuuden kokeneilla oli 1.75-kertaa suurempi suhteellinen riski olla aikuisenakin köyhä, kuin hyvin toimeentulevan lapsuuden kokeneilla (taulukko 8). Vuonna 2010 riski on vielä suurempi, 2.42-kertainen hyvin toimeentuleviin lapsuudenperheisiin verrattuna.

5.3 Sosiaaliluokan pysyvyys

Sosiaaliluokka periytyy vahvasti lapsuudenperheestä aikuisikään (ks. Erikson & Goldthorpe 1992; Esping-Andersen 2007; Moisio 2009; Naumanen & Silvennoinen 2010). Aiemmissä tutkimuksissa on havaittu, että pysyminen ylemmissä luokissa on helpompaa kuin sinne nouseminen (Naumanen & Silvennoinen 2010, 87), mikä on nähtävissä myös näissä tuloksissa. Sosiaalisessa liikkuvuudessa ei ole tapahtunut tilastollisesti merkitsevällä tasolla olevia muutoksia tutkimusvuosien välillä.

Taulukko 9. Aikuisiällä matalimpiin sosiaaliluokkiin asettuneet lapsuudenkodin sosiaaliluokan mukaan jaoteltuina vuosina 2005 ja 2010

Lapsuudenperheen sosiaaliluokka	2005 % / N	2010 % / N
matala	49.3 / 67	48.7 / 56
korkea	50.7 / 69	51.3 / 59
yhteensä	100.0 / 136	100.0 / 115

n.s. khi²-testin mukaan

Taulukko 10. Aikuisiällä ylempiin sosiaaliluokkiin asettuneet lapsuudenkodin sosiaaliluokan mukaan jaoteltuina vuosina 2005 ja 2010

Lapsuudenperheen sosiaaliluokka	2005 % / N	2010 % / N
matala	5.5 / 113	6.8 / 124
korkea	94.5 / 1937	93.2 / 1696
yhteensä	100.0 / 2050	100.0 / 1820

n.s. khi²-testin mukaan

Aineistoa tarkastellen on kuitenkin nähtävissä trendi, jossa aikuisiällä matalaan sosiaaliluokkaan asettuneet tulevat lähes yhtä usein matalasta kuin korkeastakin lapsuudenper-

heen sosiaaliluokasta (taulukko 9). Korkea luokka-asema periytyi aineiston tapauksissa matalaa luokka-asemaa vahvemmin: luokka-asemansa säilytti valtaosa keski- tai korkean luokan lapsuudenperheestä tulijoista (taulukko 10).

5.4 Toisen polven köyhien profiili

Selvittääkseni millaisia ovat toisen polven köyhät, vertaan heidän väestöryhmittäisiä profiilejaan ristiintaulukoiden avulla. Vertailen kummankin tutkimusvuoden tiedoilla toisen polven köyhiä muihin konsensuaalisiin köyhiin eli ensimmäisen polven köyhiin. Tarkastelen myös miten osuudet ovat muuttuneet eri tutkimusajankohtina. Lisäksi vertailen köyhien profiileja koko väestön profiiliin, eli aineiston niihin vastaajiin, jotka eivät luokituta köyhiksi. Taulukot 11 ja 12 tuovat esiin profiilien yleiset piirteet vuosina 2005 ja 2010. χ^2 -riippumattomuustestin avulla tarkastelen taustamuuttujittain toisen polven köyhien ja muiden köyhien ryhmien yhteyttä toisiinsa.

Taulukko 11. Toisen polven köyhien väestöryhmittäinen profiili verrattuna niihin köyhiin, joiden lapsuudenkodissa ei ollut toimeentulo-ongelmia sekä koko väestöön iän, sukupuolen, koulutuksen, työmarkkina-aseman ja terveydentilan mukaan vuonna 2005 (%)

	Toisen polven köyhät	Muut köyhät	Koko väestö
Ikä n.s.			
18–34	23	37	21
35–54	49	40	45
55–70	29	22	34
Yhteensä (% / N)	100 / 35	100 / 67	100 / 2052
Sukupuoli n.s.			
Mies	31	35	45
Nainen	69	65	55
Yhteensä (% / N)	100 / 35	100 / 66	100 / 2073
Koulutus **			
Perusaste	49	39	29
Keskiaste	40	55	50
Korkea-aste	11	6	22
Yhteensä (% / N)	100 / 35	100 / 67	100 / 2039
Työmarkkina- asema ***			
Työtön	27	36	9
Eläkkeellä	15	13	19
Työssä	38	33	62
Muu	21	18	9
Yhteensä (% / N)	100 / 34	100 / 67	100 / 2058
Terveydentila **			
Erittäin hyvä	3	6	16
Hyvä	29	42	47
Keskinkertainen	37	37	31
Huono	29	15	6
Erittäin huono	3	0	0
Yhteensä (% / N)	100 / 35	100 / 67	100 / 2047

¹ khi²-testin tulokset toisen polven köyhiä ja muita köyhiä vertailtaessa.

*** = p < 0.001, ** = p < 0.01, * = p < 0.05, n.s. = ei tilastollista merkitsevyyttä

Vuoden 2005 aineiston (taulukko 11) tarkastelun perusteella luovat koulutusaste, työmarkkina-asema ja terveydentila tilastollisesti merkitseviä eroja toisen polven köyhien ja muiden köyhien ryhmien välille. Ikä ja sukupuoli jäävät tilastollisesti merkitsemättömiksi tässä tutkielmassa aiempien tutkimusten tapaan (Airio & Niemelä 2002). Vuoden 2010 aineistossa (taulukko 12) vain työmarkkina-aseman ja terveydentilan tarkastelun yhteydessä voi tehdä tilastollisesti merkitseviä analyseja. Tällöin koulutus ei enää nouse tilastollisesti merkitseväksi tulokseksi, mikä on aiemmista tutkimuksista poikkeava havainto (Airio & Niemelä 2002).

Taulukko 12. Toisen polven köyhien väestöryhmittäinen profiili verrattuna niihin köyhiin, joiden lapsuudenkodissa ei ollut toimeentulo-ongelmia sekä koko väestöön iän, sukupuolen, koulutuksen, työmarkkina-aseman ja terveydentilan mukaan vuonna 2010 (%)¹

	Toisen polven köyhät	Muut köyhät	Koko väestö
Ikä n.s.			
18–34	41	36	18
35–54	41	23	40
55–70	17	41	42
Yhteensä (% / N)	100 / 17	100 / 22	100 / 1896
Sukupuoli n.s.			
Mies	35	59	46
Nainen	65	41	54
Yhteensä (% / N)	100 / 17	100 / 22	100 / 1876
Koulutus n.s.			
Perusaste	47	30	21
Keskiaste	53	60	52
Korkea-aste	0	10	27
Yhteensä (% / N)	100 / 17	100 / 20	100 / 1880
Työmarkkina- asema ***			
Työtön	35	38	8
Eläkkeellä	18	24	23
Työssä	29	29	61
Muu	18	10	9
Yhteensä (% / N)	100 / 17	100 / 21	100 / 1885
Terveydentila ***			
Erittäin hyvä	0	5	15
Hyvä	18	27	46
Keskinkertainen	53	41	32
Huono	18	18	6
Erittäin huono	12	9	1
Yhteensä (% / N)	100 / 17	100 / 22	100 / 1875

¹ khi²-testin tulokset toisen polven köyhiä ja muita köyhiä vertailtaessa.

*** = p < 0.001, ** = p < 0.01, * = p < 0.05, n.s. = ei tilastollista merkitsevyyttä

Aineistotarkastelu koulutusasteiden osalta osoittaa, että väestötasolla koulutusasteisiin jakaudutaan melko tasaisesti siten, että keskiasteen suorittaneita on noin puolet, toinen puoli jakaantuu perusasteen ja korkea-asteen kesken. Vuonna 2005 aineistosta löytyvät köyhät ovat selvästi muuta väestöä harvemmin korkeakoulutettuja. Toisen polven köyhät ovat suorittaneet useimmin korkeimpana tutkintonaan vain perusasteen, melko usein keskiasteen ja vain harvoin korkea-asteen tutkinnon. Sama näkyy aiemmissa, Airion & Niemelän (2009, 11) tutkimusten tuloksissakin. Niissä korkeakoulutuksen osuus vaihtelee 0–11 prosentin välillä, ollen kaikkina muina tutkimusvuosina toisen polven köyhillä korkeampi kuin muilla köyhillä, paitsi vuonna 2000. Muut köyhät ovat useimmin kes-

kiasteen käyneitä, melko usein vain perusasteen käyneitä ja hyvin harvoin korkea-asteen suorittaneita. Tulos vastaa siltä osin koko väestön tietoja ja Airion & Niemelän (2009, 11) tuloksia, että muiden köyhien profiili noudattelee paremmin koko väestön koulutusprofiilia: suurin osa on saanut keskiasteen koulutuksen, eli he ovat koulutetumpia kuin toisen polven köyhät. Tilastokeskuksen tietojen mukaan suomalaisten koulutustaso on noussut tutkimusajankohtien välillä. Vain perusasteen suorittaneiden määrä on väestössä pienentynyt ja sekä keski- että korkea-asteen suorittaneiden määrä on kasvanut. Vuonna 2005 oli eniten perusasteen suorittaneita, vuonna 2010 oli eniten keskiasteen suorittaneita. (SVT 2013c.)

Tutkielman aineistotarkastelu osoittaa, että vuonna 2005 toisen polven köyhä oli useimmin työssäkäyvä, vuonna 2010 työtön. KONSE-aineistossa lasketaan työssäkäyviksi myös osa-aikatyötä tekevät, mikä selittää työssäkäyvien köyhien suurta osuutta: osa-aikatyön tulot eivät riittäneet vuonna 2005 poistamaan konsensuaalista puutetta. Toisaalta KONSE-aineistoon perustuvissa aiemmissä tutkimuksissa (Airio & Niemelä 2002; 2009) tulos on ollut toisenlainen: aiemmin sekä toisen polven että muiden köyhien ryhmissä oli jokaisena tutkimusajankohtana yleisintä olla työtön. Työssäkäyviä köyhiäkin on jokaisen vuoden aineistoissa melko paljon. Airio (2008, 77) on löytänyt keskeiseksi työssäkäyvien työttömyyttä selittäväksi tekijäksi sen, että perheessä on vain yksi työssäkäyvä aikuinen. Perhetyypin tarkastelu jätettiin tämän tutkielman ulkopuolelle, edeltävien tutkimusten tapaan. Virallisten tilastojen tuloköyhistä suurin osa oli työttömiä molempina tutkimusajankohtina (SVT 2010d). Työttömyys laski hieman vuosien 2005 ja 2010 välillä, mutta nousi vuonna 2010 jälleen vuoden 2005 tasolle (Tilastokeskus/Työvoimatutkimus 2015). Tilastokeskuksen mukaan pienituloisuus on yleisintä työelämän ulkopuolella olevissa ryhmissä, joista yleisintä työttömillä. Työttömistä 45 prosenttia on pienituloisia. (SVT 2010d.)

Aineiston tarkastelun perusteella eläkkeet suojasivat melko hyvin köyhyydeltä vielä vuonna 2005, vuonna 2010 eläkeläisten osuudet köyhien joukossa kasvoivat. Eläkeläisten pienehköä osuutta saattaa selittää myös se, että konsensuaalinen köyhyys sijoittuu muita useammin nuoriin aikuisiin (Airio 2008, 82). Eläkettä nauttivilla saattaa olla pienet tulot, mutta erityisesti vanhemmilla eläkeläisillä on myös elämän myötä kertynyttä omaisuutta ja varallisuutta, jolloin he eivät koe konsensuaalista puutetta.

Terveydentilansa toisen polven köyhät kokivat useimmiten keskinkertaiseksi, vuonna 2010 useammin kuin vuonna 2005. Terveydentilansa koki myöhempänä tutkimusvuotena yhä useampi vielä huonommaksi: erittäin hyväksi sitä ei kokenut vuonna 2010 enää kukaan vastaajista, hyväksikin yhä harvempi. Erittäin huonoksi terveydentilansa koki yhä useampi toisen polven köyhä. Muihin köyhiin verrattuna toisen polven köyhien terveydentila painottuu vahvemmin heikon terveyden puolelle: keskinkertaisesta erittäin huonoon koettuun terveyteen.

Yhteenvetona voidaan todeta että konsensuaalisesta köyhyydestä kärsivät toisen polven köyhät ovat useimmiten suorittaneet vain perusasteen koulutuksen. Vain hyvin harva heistä on suorittanut korkeakoulututkinnon. Vuonna 2005 heissä oli paljon työssäkäyviä köyhiä eli todennäköisesti osa-aikatöissä olevia, vuonna 2010 suurin osa oli työttömiä. Terveytensä toisen polven köyhät kokevat yhä useammin huonoksi. Toisen polven köyhät ovat muuta väestöä yhä heikommassa asemassa vuoden 2010 tietoja verrattaessa vuoden 2005 tietoihin, erityisesti työmarkkina-aseman ja koetun terveydentilan mukaan.

6. YHTEENVETO JA POHDINTA

Tutkielmani aiheena on ollut köyhyyden periytyvyyden muutoksen selvittäminen vuosien 2005 ja 2010 välillä, konsensuaalista köyhyyttä ja hyvinvointieroja mittaavan KONSE-aineiston avulla. Konsensuaalisesti köyhät kokevat vastentahtoista puutetta vähintään kolmesta välttämättömänä pidetystä hyödykkeestä. Tutkimusajankohtina konsensuaalinen köyhyys väheni ja köyhien joukko pieneni, mutta konsensuaalisesti köyhistä jo lähes puolet on kotoisin heikosti toimeentulevasta lapsuudenperheestä. Eli köyhyydestä on aiempaa hankalampaa irrottautua, se pitää yhä tiukemmin otteessaan.

Vaikka köyhyyden periytyminen on vahvistunut, edelleen yli puolella köyhistä aikuisista on kuitenkin taustalla kohtalaisesti tai hyvin toimeen tullut lapsuudenperhe. Lapsuudenkotiinsa taloudelliseen tilanteeseen verraten tällaisten ”laskijoidenkin” osuus on pienentynyt tutkimusajankohtien välillä. Entistä harvempi putoaa aikuisiällä köyhyyteen, jos lähtökohdat ovat hyvät tai kohtalaiset. Hieman entistä useamman onnistuu saavuttaa lapsuudenperhettään parempi taloudellinen tilanne, vuonna 2010 näitä lapsuudenperheensä nähden ns. ”nousijoita” oli lähes neljännes suomalaisesta aikuisväestöstä. Edelleen valtaosa taloudellisesti hyvin pärjäävistä aikuisista tulee hyvin toimeen tulleista lapsuudenperheistä. Vuonna 2010 lapsuudenperheensä kaltaisen tilanteen säilyttäneitä oli lähes 80 prosenttia, osuuden laskiessa hiveneräisesti vuodesta 2005. Tutkielmani tulos vahvistaa aiempien tutkimusten (Airio & Niemelä 2002; 2009) tulosta: lapsuudenkodin toimeentulo-ongelmat ovat yhteydessä aikuisiän köyhyyteen.

Aineistoanalyysieni perusteella heikosta perhetaustasta tulevien tuloköyhyydellä mitattava suhteellinen köyhyysaste on pari prosenttiyksikköä korkeampi kuin hyvin toimeentulleesta perheestä tulevilla. Tuloköyhyyttä tarkastellen riski köyhään aikuisuuteen on kasvanut tutkimusvuosien välillä: vuonna 2010 heikosti toimeentulleesta perheestä tulevalla lapsella on jo lähes 2,5-kertainen riski olla aikuisenakin köyhä, hyvin toimeentulevista lapsuudenperheistä ponnistaviin verrattuna.

Analyysieni mukaan yhä useampi toisen polven köyhä on työtön. Työttömyys on ainut tekijä, joka on kaikissa aiemmissa tutkimuksissakin selittänyt köyhyyttä, muut selittävät tekijät vaihtelevat käytettyjen mittarien mukaan (Kangas & Ritakallio 1996b, 37–53).

Tämän tutkielman tuloksissa työssäkävien köyhien osuus on merkittävä. Aineistossa työssäkäyviksi lasketaan myös osa-aikatyötä tekevät, mikä osaltaan selittää köyhyyden työssäkäynnistä huolimatta. Muita syitä työssäkävien köyhyyden taustalla ovat työmarkkinoiden ongelmat yhdessä kotitalouden rakenteen kanssa. Työssäkävien köyhyys on aiemmissa tutkimuksissa todettu lyhytaikaiseksi ilmiöksi (ks. Airio 2008).

Pitkäaikaistyöttömyyteen liittyvät usein terveysongelmat, kuten köyhyyteen yleisesti-kin. Tämän tutkielman analyysien mukaan toisen polven köyhät kokevat terveydentilansa muita huonommaksi, vuonna 2010 vielä heikommaksi kuin vuonna 2005. Suomalais-ten terveys on väestötasolla parantunut, mutta terveyserot ovat kasvaneet, mikä näkyy tämänkin tutkielman tuloksissa (Klavus 2010, 41). Köyhyyden ja terveysongelmien yhteyden on todettu olevan kaksisuuntainen: heikko terveys estää hyvien ansioiden saavuttamisen ja raskaat, pienipalkkaiset työt aiheuttavat terveysongelmia. Myös heikkojen pääomien voi ajatella liittyvän heikkoon terveyteen: kaikki eivät ole kasvaneet ympäristössä, jossa opittaisiin ymmärtämään itsestä huolehtimisen merkitys. Terveystieteiden mahdollisuudet vaikuttaa terveyseroihin ovat vähäisemmät kuin muiden tekijöiden, kuten elin- ja työolojen, sekä terveyskäyttäytymisen. Yhteiskunnan rakenteellinen eriarvoisuus ja yksilön elinympäristö vaikuttavat enemmän sairastavuuteen ja varhaiseen kuolleisuuteen kuin terveydenhuolto. (Rahkonen & Lahelma 2002, 277.)

Yleinen suomalaisten koulutustason nousu näkyy köyhienkin kohdalla, mutta edelleen toisen polven köyhä on muuta väestöä heikommin koulutettu, useimmin vain perus- tai keskiasteen suorittanut. Ensimmäisen polven köyhät ovat useimmin keskiasteen suorittaneita, kuten muukin väestö. Airion ja Niemelän (2002; 2009) tutkimustenkin mukaan toisen polven köyhyyttä selittää työttömyyden ohella matala koulutustaso. Jatkotutkimuksissa olisi hyvä selvittää, jääkö korkeakoulutus toisen polven köyhien tavoittamattomiin. Vaatiiko korkeakoulutus niin pitkää ajallista panostusta pois palkkatyön ääreltä, ettei toisen polven köyhillä ole siihen enää suomalaisessa yhteiskunnassa varaa?

Tämän tutkielman aineistotarkastelu ei tuonut tilastollisesti merkitseviä tuloksia sosiaalisen liikkuvuuden muutoksesta tutkimusajankohtien välillä. Sosiaalinen liikkuvuus mittaa mahdollisuuksien tasa-arvon toteutumista yhteiskunnassa. Ylemmissä sosiaaliluokissa pysyminen on molempien tutkimusvuosien tuloksen mukaan edelleen helpom-

paa kuin alemmista sinne nouseminen. Aiemmissa tutkimuksissa on todettu, että vain raju yhteiskunnallinen murros tai poliittinen interventio voi muuttaa sosiaalisen liikkuvuuden muotoa (ks. Erikson & Goldthorpe 1992). 1990-luvun laman voi ajatella olleen tällainen murros, mutta vielä tämän tutkielman aineisto ei näytä muutosta tapahtuneen. 1990-luvun laman lapset ja nuoret olivat jälkimmäisenä tutkimusajankohtana vuonna 2010 vasta nuoria aikuisia, eivät vielä täysillä mukana työelämässä. Seuraavien kyselykierrosten aineistoista voisi tutkia, erottuvatko ns. laman lapset vielä aikuisuudessakin köyhyyden osalta, jos aineistoa tarkastellaan ikäkohorteittain. Köyhyyden periytymisessä tapahtuneiden muutosten tutkimista onkin siksi suositeltavaa jatkaa myöhemmillä aineistoilla.

Köyhyyttä voidaan vähentää ja ehkäistä sosiaalipoliittisten ratkaisujen avulla joko etukäteen muokkaamalla yhteiskunnan pelisääntöjä tai jälkikäteen tulonsiirtojen ja palvelujen avulla. Välillisesti muutosta saadaan aikaiseksi myös muiden politiikan lohkojen toimenpiteillä (Saari 2005a, 16–17). Lähtökohtana suomalaisen sosiaaliturvajärjestelmän uusimisessa on tähän asti ollut universaalisuusperiaatteeseen perustuva hyvinvointivaltion sosiaalipolitiikka, jota täydennetään heikoimmassa asemassa oleviin kohdistetuilla tukitoimenpiteillä (Kuivalainen ym. 2005, 111). Muutosyrityksiä on ollut, esimerkiksi vuosina 2007–2009 toiminut SATA-komitea, mutta toistaiseksi on kyetty suuremman uudistuksen sijaan vain paikkailemaan nykyistä järjestelmää (Lehtelä 2010, 253). Köyhyyspaketit, kuten muutkaan toimenpiteet, eivät ole saaneet köyhyyttä Suomesta poistumaan. Se on kyllä kaiken kaikkiaan vähentynyt, mutta samalla myös syventynyt ja muuttunut sitkeämmäksi niiden kohdalla, jotka siitä kärsivät. Köyhyys ja sosiaalinen syrjäytyminen kytkeytyvät erilaisiin sosiaalisiin riskeihin, joihin puolestaan voidaan tehokkaimmin vastata universaaleihin palveluihin panostamalla (Forssén 2012, 109; Kuivalainen & Niemelä 2010, 264). Toisaalta köyhyyteen liittyvän riskin toteutumista on vaikea ennakoida ilmiön epätasaisuuden ja moniulotteisuuden takia (Saari 2005a, 9). Tulonsiirrot eivät yksinään korjaa köyhyyden pitkäaikaisia seurauksia (Forssén ym. 2002, 90). Perheisiin vaikuttamalla voidaan pyrkiä katkaisemaan köyhyyden periytymisen kierre, mutta vaikka miten hyvin saataisiin avun ja tuen piiriin köyhät perheet, pystytään niillä toimenpiteillä auttamaan vain puolta köyhistä. Toinen puoli on heitä, jotka putoavat köyhyyteen hyvästä lapsuudenperheen tilanteesta huolimatta.

Poliittisten linjausten ja toimenpiteiden lisäksi oleellista köyhyyden vähentämisessä on pitää yhteiskunta mahdollisimman tasa-arvoisena, taata mahdollisuuksien tasa-arvo. Se ei ole missään vaiheessa toteutunut täysin, mutta se on toiminut hyvinvointivaltion rakentamiskaudella ideaalina, jota tavoitellaan. Esimerkiksi peruskoulujärjestelmän tavoitteena on tarjota lapsille tasavertaiset mahdollisuudet kouluttautua ja nousta sosiaalisesti. Tasavertaisten mahdollisuuksien tarjoamisen ei tarvitse tarkoittaa tasapäistä suhtautumista, vaan sen varmistamista, että jokainen kykenee käyttämään täydesti kykyjään. Yksilön kyvyt eivät johdu vain inhimillisistä ominaisuuksista, vaan ympäristön vaikutus on suurta. Lapsuudenkoti tarjoaa puitteet, joissa joko kertyy tai on kertymättä kulttuurillista pääomaa, joka auttaa pärjäämään koulumaailmassa. Perhetausta tuo myös sosiaalista pääomaa ja elämänhallinnan taitoja. Kaikki pääoman lajit ovat tärkeitä perheen hyvinvoinnille ja lasten kehitykselle ja yhteiskunta voi auttaa näiden pääomien kartuttamisessa esimerkiksi laadukkaana varhaiskasvatuksen avulla (ks. Esping-Andersen 2009). Mahdollisuuksien tasa-arvo ei ole enää tämän päivän poliittisessa retoriikassa jokapäiväisessä käytössä, tehokkuus ja taloudellinen kilpailukyky ovat kirineet ohi. Näillä ns. nopeilla voitoilla saattavat yhteiskunnalliset erot leventyä, eivät tasaantua, mikä olisi ehto köyhyyden vähentämiselle yhteiskunnan tasolla. Poliittisten linjausten muutosten vaikutukset yhteiskunnallisiin eroihin on myös mielenkiintoinen tutkimusaihe, joka rajautui tämän tutkielman aiheen ulkopuolelle.

Taloudellisesti heikkojen lähtökohtien lisäksi moni perhe saattaa siirtää jälkipolvilleen epäsuotuisan kasvatuksen myötä heikkoja sosiaalisia ja tunnetaitoja, mikä vaikuttaa elämässä pärjäämiseen. Köyhä perhetausta saattaa vaikuttaa jopa lasten älykkyyteen (Forssén ym. 2002, 90; Forssén 2012, 109.). Nämä lähtökohdat vaikeuttavat yksilön yhteiskuntaan kiinnittymistä aikuisuudessakin. Tällaisen sosiaalisen perimän aiheuttaman deprivatiokehän katkaisussa sosiaalityö on keskeisessä asemassa. Esimerkiksi vanhemmuutta vahvistamalla saadaan autettua huonoihin olosuhteisiin syntyneiden lasten mahdollisuuksia, parantaa heidän hyvinvointiaan perheen resursseja ja kyvykkyyttä tukemalla. Sosiaalityön tehtävänä on vahvistaa niitä edellytyksiä, joilla syrjäytyneiden ihmisten yhteiskunnallinen osallisuus on mahdollista. Tässä onnistuminen edellyttää, että syrjäytymistä aikaansaavien ongelmien takaa tunnistetaan ja otetaan käyttöön ihmisillä olevat voimavarat (Raunio 2006, 138).

Köyhälle itselleen köyhyys näyttäytyy pitkittyessään itsenäisyyden puutteelta ja tuntuu toivottomuudelta. Mitä vaikeammassa olosuhteissa ihmiset elävät, sitä vaikeampaa heidän on kuvitella, mitä toivoisivat, jos olosuhteet olisivat paremmat (Allardt 1980, 20). Vaihtoehtoja elämän suunnalle joko on vähän tai niitä ei pysty toivottomuudeltaan näkemään. Itsenäisen elämän luominen vaatii yksilöltä voimavaroja, kykyä toimijuuteen ja kykyä tehdä viisaita valintoja. Yksilön tulee tuntea itsensä, kulttuurinsa ja itseensä kohdistuvat odotukset, hänellä tulee olla psyykkistä kapasiteettia luoda mahdollisuuksia ja tarttua niihin (Doyal & Gough 1991, 60). Sosiaalityöntekijä voi auttaa tällaisen toimijuuden vahvistamisessa.

Sosiaalipoliittisilla toimenpiteillä voidaan ennaltaehkäistä köyhyyden periytymistä ja syventymistä, puuttua sen syihin. Sosiaalityön keinoilla voidaan hoitaa köyhyyden oireita ja myös ennaltaehkäistä tilanteita. Korjaavien ja ennaltaehkäisevien toimenpiteiden vaihtoehtona on muutossosiaalityön kehittäminen. Sosiaalipalveluissa tulisi nykyistä paremmin ymmärtää köyhyyden taustoja, määritellä ongelmia asiakaslähtöisesti ja kehittää monitasoisia ja monimenetelmällisiä interventioita. Köyhiä tulisi kuulla paremmin ja ottaa päätöksenteossa huomioon heidän tarjoamansa ns. toinen tieto. Sosiaalityökin voi olla köyhyyden vastaista, vaikuttamiseen pyrkivää toimintaa. Vaikuttaa voi monella tasolla, lähiyhteisöistä yhteiskunnan tasolle asti. Sosiaalityön ei tarvitse jäädä asiakkaan ja työntekijän väliseksi, vaikuttamista voi tehdä laajemminkin. Julkisella vallalla, jota sosiaalityöntekijäkin virkasuhteessaan edustaa, on velvollisuus suojella niitä ryhmiä, joilla ei ole mahdollisuuksia tasavertaiseen toimintaan kilpailuyhteiskunnassa, kuten esimerkiksi köyhiä ja sosiaalisesti syrjäytyneitä (Saari 2005a, 13). Suojeluun ja muutoksen tekemiseen tarvittavia resursseja tulee olla tarjolla, jotta köyhyyden kierteeseen voidaan tehokkaasti puuttua.

KIRJALLISUUS

Airio, I. 2008. Change of Norm? In-Work Poverty in a Comparative Perspective. Kelan tutkimusosasto, Helsinki.

Airio I. & Niemelä, M. 2002. Periytyykö köyhyys? Köyhyyden ja toimeentuloasiakkuuden sukupolvinen liikkuvuus. *Sociologia* 39 (3). s. 215–225.

Airio, I. & Niemelä, M. 2009. Perhetaustan yhteys aikuisiän köyhyyteen Suomessa 1995–2005. *Sociologia* 46 (1). s. 3–19.

Airio, I. & Niemelä, M. 2010. Köyhyys periytyy yhtä paljon naisille ja miehille. *Hyvinvointikatsaus* 2. s. 33–36.

Allardt, E. 1980. Hyvinvoinnin ulottuvuuksia. WSOY, Helsinki.

Almqvist, F. 2004. Yhteisölliset ja yhteiskunnalliset tekijät. Teoksessa Moilanen ym. (toim.) *Lasten- ja nuorispsykiatria*. Duodecim, Helsinki. s. 80–89.

Bak, C. K. & Larsen, J. E. 2015. Social exclusion or poverty individualisation? An empirical test of two recent and competing poverty theories. *European Journal of Social Work* 18 (1). s. 17–35.

Becker, G. S. 1964. Human Capital. A Theoretical and Empirical Analysis, with Special Reference to Education. National Bureau of Economic Research, New York.

Blom, R. & Melin, H. 2002. Luokat ja työmarkkinat 2000-luvun alussa. Teoksessa Piirainen, T. & Saari, J. (toim.) *Yhteiskunnalliset jaot. 1990-luvun perintö?* Gaudeamus, Helsinki. s. 43–59.

Bourdieu, P. 1986. The Forms of Capital. Teoksessa Richardson, J.G. (toim.) *Handbook of theory and research for the sociology of education*. Greenwood Publishing Group, New York. s. 241–260

Breen, R. & Jonsson, J. O. (2005). Inequality of Opportunity in Comparative Perspective: Recent Research on Educational Attainment and Social Mobility. *Annu. Rev. Sociol.* 31. s.223–243.

Coleman, J. S. 1988. Social Capital in the Creation of Human Capital. *American Journal of Sociology*, vol. 94 (Supplement: Organizations and Institutions: Sociological and Economic Approaches to the Analysis of Social Structure). s. 95–120.

Dean, H. & Taylor-Gooby, P. 2002 [1992]. *Dependency Culture. The Explosion of a Myth*. Harvester Wheatsheaf, New York. (Print on demand 2002, first published 1992).

Doyal, L. & Gough, I. 1991. *A Theory of Human Need*. Macmillan Education, Lontoo.

Erikson, R. & Goldthorpe, J. H. 1992. *The Constant Flux*. Oxford University Press, New York.

Erola, J. 2009. Social Mobility and Education of Finnish Cohorts Born 1936–75: Succeeding While Failing in Equality of Opportunities? *Acta Sociologica* 52 (4), s. 307–327.

Erola, J. 2010a. Yhteiskuntaluokat, tulot ja lasten määrä. Teoksessa Erola, J. (toim.) *Luokaton Suomi? Yhteiskuntaluokat 2000-luvun Suomessa*. Gaudeamus, Helsinki. s. 89–106.

Erola, J. 2010b. Yhteenvedo: Yhteiskuntaluokat 2000-luvun alun Suomessa. Teoksessa Erola, J. (toim.) *Luokaton Suomi? Yhteiskuntaluokat 2000-luvun Suomessa*. Gaudeamus, Helsinki. s. 237–241.

Ervasti, H. 2005. *Johdatus monimuuttujamenetelmiin*. Sosiaalipolitiikan laitos, Turun yliopisto, Turku.

Esping-Andersen, G. 2007. *Investing in Children and their Life Chances*. Paper prepared for the Fundacion Carolina International Workshop ‘Welfare State and Competitiveness’. Revised version. Madrid.

Esping-Andersen, G. 2009. *The Incomplete Revolution. Adapting to Women’s New Roles*. Polity Press, Cambridge.

Forssén, K. & Laine, K. & Tähtinen, J. 2002. Hyvinvoinnin tekijät ja uhat lapsuudessa. Teoksessa Juhila, K. & Forsberg, H. & Roivainen, I. (toim.) *Marginaalit ja sosiaalityö*. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä. s. 81–106.

Forssén, K. 2012. Katsaus taloudellisen niukkuuden ja suomalaisten lapsiperheiden hyvinvoinnin trendeihin vuosina 1995–2010. Teoksessa Forssén, K. & Roivainen, I. & Ylinen, S. & Heinonen, J. (toim.) *Kohtaako sosiaalityö köyhyyden?* UNIPress, Kuopio. s. 105–127.

Forssén, K. & Roivainen, I. & Ylinen, S. & Heinonen, J. (toim.) 2012. *Kohtaako sosiaalityö köyhyyden?* UNIPress, Kuopio.

Hakovirta, M. & Rantalaiho, M. 2012. Taloudellinen eriarvoisuus lasten arjessa. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 124. Kelan tutkimusosasto, Helsinki.

Halleröd, B. 1995. The Truly Poor: Direct and Indirect Consensual Measurement of Poverty in Sweden. *Journal of European Social Policy* 1995 5 (111). s. 111–129.

Halleröd, B. & Larsson, D. 2007. Poverty, welfare problems and social exclusion. *International Journal of Social Welfare* 2008 (17). s. 15–25.

Harjula, M. 2012. Köyhät ja kipeät. Sosiaalinen kansalaisuus ja terveystalveluiden saatavuus Suomessa 1900-luvulla. Teoksessa Forssén, K. & Roivainen, I. & Ylinen, S. & Heinonen, J. (toim.) *Kohtaako sosiaalityö köyhyyden?* UNIPress, Kuopio. s. 31–54.

Heikkilä, M. 2000. Syrjäytymisen tutkimus 1990-luvulla. Teoksessa Heikkilä, M. & Karjalainen, J. *Köyhyys ja hyvinvointivaltion murros*. Gaudeamus, Helsinki. s. 167–181.

Heikkilä, M. & Karjalainen, J. 2000. *Köyhyys ja hyvinvointivaltion murros*. Gaudeamus, Helsinki.

Helne, T. 2002. Sisällä, reunalla, ulkona? Kohti relationaalista syrjäytymisen tarkastelua. Teoksessa Juhila, K. & Forsberg, H. & Roivainen, I. (toim.) *Marginaalit ja sosiaalityö*. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä. s. 20–43.

Hämäläinen, U. & Kangas, O. (toim.) 2010. *Perhepiirissä*. Kelan tutkimusosasto, Helsinki.

Härkönen, J. 2010. Sosiaalinen periytyvyys ja sosiaalinen liikkuvuus. Teoksessa Erola, J. (toim.) *Luokaton Suomi? Yhteiskuntaluokat 2000-luvun Suomessa*. Gaudeamus, Helsinki. s. 51–66.

Johansson, S. 2001. Conceptualizing and Measuring Quality of Life for National Policy. *Social Indicators Research* 58 (1). s. 13–32.

Jonsson, G. 1978. *Att bryta det sociala arvet*. Tiden/Folksam, Tukholma.

Juhila, K. & Forsberg, H. & Roivainen, I. (toim.) 2002. *Marginaalit ja sosiaalityö*. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.

Jäntti, M. 2002. Sosiaalinen liikkuvuus ja yhteiskunnalliset jaot. Teoksessa Piirainen, T. & Saari, J. (toim.) Yhteiskunnalliset jaot. 1990-luvun perintö? Gaudeamus, Helsinki. s. 204–221.

Jäntti, M. 2010. Lapsiköyhyydestä Suomessa. Teoksessa Hämäläinen, U. & Kangas, O. Perhepiirissä. Kelan tutkimusosasto, Helsinki. s. 62–75.

Järvinen, K. 2010. Keskiluokan pinnan alta. Teoksessa Erola, J. (toim.) Luokaton Suomi? Yhteiskuntaluokat 2000-luvun Suomessa. Gaudeamus, Helsinki. s. 231–236.

Kainulainen, S. 1998. Elämäntapahtumat ja elämään tyytyväisyys eri sosiaaliluokissa. Kuopion yliopiston julkaisuja, Kuopio.

Kainulainen, S. 2002. Huono-osaisuuden kasautuminen yhteiskunnallisena jakona. Teoksessa Piirainen, T. & Saari, J. (toim.) Yhteiskunnalliset jaot. 1990-luvun perintö? Gaudeamus, Helsinki. s. 258–272.

Kainulainen, S. 2006. Huono-osaisuuden kasautuminen ja pitkittyminen Suomessa 1970–2000. Yhteiskuntapolitiikka 71 (4).

Kainulainen, S. & Saari, J. 2013. Koettu huono-osaisuus Suomessa. Teoksessa Niemelä, M. & Saari, J. (toim.) Huono-osaisten hyvinvointi Suomessa. Kelan tutkimusosasto, Helsinki. s. 22–43.

Kajanoja, J. 2002. Sosiaalinen pääoma ja yhteiskunnalliset jaot. Teoksessa Piirainen, T. & Saari, J. (toim.) Yhteiskunnalliset jaot. 1990-luvun perintö? Gaudeamus, Helsinki. s. 160–178.

Kangas, O. & Ritakallio, V-M. (toim.) 1996. Kuka on köyhä? Köyhyys 1990-luvun puolivälin Suomessa. Stakes, Helsinki.

Kangas, O. & Ritakallio, V-M. 1996a. Kuka on köyhä? Tutkimushankkeen lähtökohdat ja tavoitteet. Teoksessa Kangas, O. & Ritakallio, V-M. (toim.) Kuka on köyhä? Köyhyys 1990-luvun puolivälin Suomessa. Stakes, Helsinki. s. 1–10.

Kangas, O. & Ritakallio, V-M. 1996b. Eri menetelmät – eri tulokset? Köyhyyden monimuotoisuus. Teoksessa Kangas, O. & Ritakallio, V-M. (toim.) Kuka on köyhä? Köyhyys 1990-luvun puolivälin Suomessa. Stakes, Helsinki. s.11–67.

Kangas, O. & Ritakallio, V-M. 2003. Eri menetelmät, eri trendit – Köyhyys Suomessa 1990-luvulla. Turun yliopiston sosiaalipolitiikan laitos, Turku.

Kangas, O. & Ritakallio, V-M. 2005. Köyhyden teoria ja käytäntö. Teoksessa Saari, J. Köyhyyspolitiikka. Johdatus sosiaalipolitiikan ytimeen. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto, Helsinki. s. 28–62.

Kangas, O. & Sikiö, J. 1996. Kunnan kansalaisia vai laiskoja lurjuksia? Teoksessa Kangas, O. & Ritakallio, V-M. (toim.) Kuka on köyhä? Köyhyys 1990-luvun puolivälin Suomessa. Stakes, Helsinki. s.107–136.

Karvonen, S. & Moisio, P. 2007. Mitä subjektiiviset kysymykset lapsuudenkodin toimeentulosta oikeastaan mittaavat? Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti 44 (3), s. 144–152.

Klavus, J. 2010. Suomalaisten terveys, terveystalouden käyttö ja kokemukset palveluista. Teoksessa Vaarama, M. & Moisio, P. & Karvonen, S. Suomalaisten Hyvinvointi 2010. THL, Helsinki. s. 28–43.

Kouvo, A. 2010. Luokat ja sosiaalinen pääoma. Teoksessa Erola, J. (toim.) Luokaton Suomi? Yhteiskuntaluokat 2000-luvun Suomessa. Gaudeamus, Helsinki. s. 166–186.

Kuivalainen, S. & Airio, I. & Hiilamo, H. & Niemelä, M. 2005. Suomalainen köyhyyspolitiikka. Teoksessa Saari, J. Köyhyyspolitiikka. Johdatus sosiaalipolitiikan ytimeen. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto, Helsinki. s. 63–120.

Kuure, T. 2000. Nuorten riskiryhmät ja alaluokkaistuminen. Teoksessa Heikkilä, M. & Karjalainen, J. Köyhyys ja hyvinvointivaltion murros. Gaudeamus, Helsinki. s. 201–213.

Layte, R. & Whelan, C.T. 2002. Cumulative disadvantage or individualisation? A comparative analysis of poverty risk and incidence. *European Societies* 4 (2). s. 209–233.

Lehtelä, K-M. 2010. Sosiaali- ja terveysalan ajantieto 2008–2010. Teoksessa Vaarama, M. & Moisio, P. & Karvonen, S. (toim.) Suomalaisten hyvinvointi. THL, Helsinki. s. 252–264.

Lin, N. 1999. Building a Network Theory of Social Capital. *Connections* 22 (1). s. 28–51.

Mack, J. & Lansley, S. 1985. *Poor Britain*. George Allen & Unwin, London.

Metsämuuronen, J. 2001. Monimuuttujamenetelmien perusteet SPSS-ympäristössä. Metodologia -sarja 7. International Methelp Ky, Helsinki.

- Moilanen, E. ym. 2004. Lasten- ja nuorisopsykiatria. Duodecim, Helsinki.
- Moisio, P. 2006. Suhteellinen köyhyys Suomessa. Yhteiskuntapolitiikka 71 (6).
- Moisio, P. 2009. Luokat ja liikkuvuus hyvinvointivaltiossa – John. H. Goldthorpen toimintateoreettinen viitekehys. Teoksessa Saari, J. (toim.) Hyvinvointivaltio. Suomen mallia analysoimassa. Gaudeamus, Helsinki. s. 256–279.
- Moisio, P. 2010. Tulo-erojen, köyhyyden ja toimeentulo-ongelmien kehitys. Teoksessa Vaarama, M. & Moisio, P. & Karvonen, S. Suomalaisten Hyvinvointi 2010. THL, Helsinki. s. 180–197.
- Moisio, P. & Karvonen, S. & Simpura, J. & Heikkilä, M. (toim.) 2008. Suomalaisten hyvinvointi 2008. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus, Helsinki.
- Naumanen, P. & Silvennoinen, H. 2010. Koulutus, yhteiskuntaluokat ja eriarvoisuus. Teoksessa Erola, J. (toim.) Luokaton Suomi? Yhteiskuntaluokat 2000-luvun Suomessa. Gaudeamus, Helsinki. s. 67–88.
- Niemelä, M. 2008. Perceptions of the Causes of Poverty in Finland. *Acta Sociologica* 51 (1). s. 23–40.
- Niemelä, M. & Saari, J. (toim.) 2013. Huono-osaisten hyvinvointi Suomessa. Kelan tutkimusosasto, Helsinki.
- Niemelä, M. & Saari, J. 2013a. Suomalaisen yhteiskunnan notkelmat. Teoksessa Niemelä, M. & Saari, J. (toim.) Huono-osaisten hyvinvointi Suomessa. Kelan tutkimusosasto, Helsinki. s. 6-21.
- Nummenmaa, L. 2009. Käyttäytymistieteiden tilastolliset menetelmät. Tammi, Helsinki.
- Palola, E. 2010. Euroopan uusi vuosikymmen. Teoksessa Vaarama, M. & Moisio, P. & Karvonen, S. (toim.) Suomalaisten hyvinvointi 2010. THL, Helsinki. s. 266–277.
- Piirainen, T. & Saari, J. (toim.) 2002. Yhteiskunnalliset jaot. 1990-luvun perintö? Gaudeamus, Helsinki.
- Rahkonen, O. & Lahelma, E. 2002. Sosiaalinen rakenne ja väestön terveys. Teoksessa Piirainen, T. & Saari, J. (toim.) Yhteiskunnalliset jaot. 1990-luvun perintö? Gaudeamus, Helsinki. s. 273–290.

Rahkonen, O. & Lahelma, E. 2009. Terveys hyvinvointivaltiossa – Peter Townsandin tulkinta terveyden eriarvoisuudesta. Teoksessa Saari, J. (toim.) Hyvinvointivaltio. Suomen mallia analysoimassa. Gaudeamus, Helsinki. s. 280–300.

Raunio, K. 2006. Syrjäytyminen. Sosiaalityötä kiinnostavia näkökulmia. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry, Helsinki.

Rawls, J. 1991 [1971]. A Theory of Justice. Rev.ed. Harvard University Press, Harvard.

Richardson, J. G. (toim.) 1986. Handbook of theory and research for the sociology of education. Greenwood Publishing Group, New York.

Räsänen, E. 2004. Mielialahäiriöt. Teoksessa Moilanen ym. (toim.) Lasten- ja nuorispsykiatria. Duodecim, Helsinki. s. 218–226.

Räsänen, E. & Moilanen, I. 2004. Lapsiin ja nuoriin kohdistuva väkivalta. Teoksessa Moilanen ym. (toim.) Lasten- ja nuorispsykiatria. Duodecim, Helsinki. s. 90–100.

Saari, J. (toim.) 2005. Köyhyyspolitiikka. Johdatus sosiaalipolitiikan ytimeen. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto, Helsinki.

Saari, J. 2005a. Köyhyyspolitiikka. Teoksessa Saari, J. (toim.) Köyhyyspolitiikka. Johdatus sosiaalipolitiikan ytimeen. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto, Helsinki. s. 7–27.

Saari, J. 2005b. Eurooppalainen köyhyyspolitiikka. Teoksessa Saari, J. (toim.) Köyhyyspolitiikka. Johdatus sosiaalipolitiikan ytimeen. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto, Helsinki. s. 121–186.

Saari, J. (toim.) 2009. Hyvinvointivaltio. Suomen mallia analysoimassa. Gaudeamus, Helsinki.

Saari, J. 2009a. Kilpikonna alas asti? – Anthony Giddensin sosiaalipoliittinen aikalaisanalyysi. Teoksessa Saari, J. (toim.) Hyvinvointivaltio. Suomen mallia analysoimassa. Gaudeamus, Helsinki. s. 180–204.

Saari, J. 2010. Luokaton Eurooppa? Köyhyyden ja sosiaalisen syrjäytymisen luokkarakenne Euroopan unionissa. Teoksessa Erola, J. (toim.) Luokaton Suomi? Yhteiskuntaluokat 2000-luvun Suomessa. Gaudeamus, Helsinki. s. 129–146.

Saari, J. (toim.) 2011. Hyvinvointi. Suomalaisen yhteiskunnan perusta. Gaudeamus, Helsinki.

Saaristo, K. & Jokinen, K. 2008. Sosiologia. WSOY, Helsinki.

Simpura, J. & Uusitalo, H. 2011. Hyvinvointi ja sosiaalinen kehitys. Teoksessa Saari, J. (toim.) Hyvinvointi. Suomalaisen yhteiskunnan perusta. Gaudeamus, Helsinki. s. 106–139.

Sipilä, J. 1985. Sosiaalipolitiikan tulevaisuus. Tammi, Helsinki.

Taylor-Gooby, P. (ed.) 2011. New Risks, New Welfare. The Transformation of the European Welfare State. Oxford University Press, Oxford.

Townsend, P. 1979. Poverty in the United Kingdom: a survey of household resources and standards of living. University of California Press, Berkeley and Los Angeles.

Törölä, M. 2013. Oikeuspsykiatristen potilaiden sosiaalinen asema. Teoksessa Niemelä, M. & Saari, J. (toim.). Huono-osaisten hyvinvointi Suomessa. Kelan tutkimusosasto, Helsinki. s. 80–105.

Vaarama, M. & Moisio, P. & Karvonen, S. (toim.) 2010. Suomalaisten hyvinvointi 2010. THL, Helsinki.

Vaarama, M. & Moisio, P. & Karvonen, S. 2010. Hyvinvointipolitiikka 2010-luvulla. Teoksessa Vaarama, M. & Moisio, P. & Karvonen, S. (toim.) Suomalaisten hyvinvointi 2010. THL, Helsinki. s. 278–286.

Wilkinson, R. 2005. The Impact of Inequality. How to Make Sick Societies Healthier. The New Press, New York.

Österbacka, E. 2004. It Runs in the Family. Empirical Analyses of Family Background and Economic Status. Åbo Academi University Press, Turku.

MUUT LÄHTEET

Suomen virallinen tilasto (SVT 2013a): Työssäkäyntitilasto [verkkojulkaisu]. Väestö alueen, pääasiallisen toiminnan, sukupuolen, iän ja vuoden mukaan 1987-2012 Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 11.10.2014]. Saantitapa:

http://pxweb2.stat.fi/Database/StatFin/vrm/tyokay/tyokay_fi.asp

Suomen virallinen tilasto (SVT 2013b): Tulonjakotilasto [verkkojulkaisu]. ISSN=1795-8121. tuloerot (kansainvälinen vertailu) 2013, 1 Pienituloisuuden kehitys Suomessa 1987–2013 . Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 11.8.2015].

Saantitapa: www.stat.fi/til/tjt/2013/01/tjt_2013_01_2015-03-20_kat_001_fi.html

Suomen virallinen tilasto (SVT 2013c): Väestön koulutus rakenne [verkkojulkaisu]. ISSN=1799-4586. 2013, Liitekuvio 1. 15 vuotta täyttänyt väestö koulutusasteen mukaan 1970–2013 . Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 26.5.2015].

Saantitapa: www.tilastokeskus.fi/til/vkour/2013/vkour_2013_2014-11-06_kuv_001_fi.html

Suomen virallinen tilasto (SVT 2012a): Väestörakenne [verkkojulkaisu]. ISSN=1797-5379. vuosikatsaus 2012. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 10.10.2014].

Saantitapa: www.stat.fi/til/vaerak/2012/01/vaerak_2012_01_2013-09-27_tie_001_fi.html

Suomen virallinen tilasto (SVT 2012b): Tulonjakotilasto [verkkojulkaisu]. ISSN=1795-8121. tulot, asuminen ja asumismenot 2012, 2. Tuloerot Suomessa pitkällä aikavälillä . Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 28.11.2014].

Saantitapa: www.stat.fi/til/tjt/2012/04/tjt_2012_04_2014-05-27_kat_002_fi.html

Suomen virallinen tilasto (SVT 2010a): Tulonjakotilasto [verkkojulkaisu]. ISSN=1795-8121. Pienituloisuus 2010. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 26.5.2015].

Saantitapa: www.tilastokeskus.fi/til/tjt/2010/02/tjt_2010_02_2012-01-25_tie_001_fi.html

Suomen virallinen tilasto (SVT 2010b): Tulonjakotilasto [verkkojulkaisu]. ISSN=1795-8121. 2010, 2 Tuloerot vuonna 2010 . Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 22.5.2015].

Saantitapa: www.stat.fi/til/tjt/2010/tjt_2010_2012-05-23_kat_002_fi.html

Suomen virallinen tilasto (SVT 2010c): Tulonjakotilasto [verkkojulkaisu]. ISSN=1795-8121. Pienituloisuus 2010, 1. Pienituloisuuden kehitys Suomessa 1990–2010 . Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 22.5.2015].

Saantitapa: www.stat.fi/til/tjt/2010/02/tjt_2010_02_2012-01-25_kat_001_fi.html

Suomen virallinen tilasto (SVT 2010d): Tulonjakotilasto [verkkojulkaisu].
ISSN=1795-8121. Pienituloisuus 2010, 4. Pienituloisuus henkilön sosioekonomisen
aseman mukaan . Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 26.5.2015].
Saantitapa: www.tilastokeskus.fi/til/tjt/2010/02/tjt_2010_02_2012-01-25_kat_004_fi.html

Suomen virallinen tilasto (SVT 2005a): Tulonjakotilasto [verkkojulkaisu].
ISSN=1795-8121. 2005. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 22.5.2015].
Saantitapa: stat.fi/til/tjt/2005/tjt_2005_2007-05-16_tie_001.html

Suomen virallinen tilasto (SVT 2005b): Tulonjakotilasto [verkkojulkaisu].
ISSN=1795-8121. 2005. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 26.5.2015].
Saantitapa: www.tilastokeskus.fi/til/tjt/2005/tjt_2005_2007-05-16_tie_001.html

Terveystieteiden tutkimuskeskus (THL 2015): Köyhyys ja tuloerot [verkkojulkaisu].
[viitattu 30.7.2015]. Saantitapa: www.thl.fi/fi/web/hyvinvointipolitiikka/elinolot-ja-hyvinvointi/koyhyys-ja-tuloerot

Tilastokeskus / Työvoimatutkimus (2015): Työttömyysaste kuukausittain 1989–2015
[verkkojulkaisu]. [viitattu 25.5.2015]. www.findikaattori.fi/fi/34

Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto (2009): Logistinen regressio [verkkojulkaisu]. [viitattu 26.11.2014]. www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/logregressio/logistinen.html